

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально – науковий інститут економіки
Фінансово-економічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і аудиту
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра

студентки Давиденко Людмили Сергіївни

академічної групи 291-18-1

(шифр)

спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(офіційна назва)

на тему: «Проблема розширення Європейського Союзу»

(назва за наказом ректора)

	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
Керівник роботи	Пашков В.О.		
Рецензент			
Нормоконтроль	Пашкевич М.С.		

Дніпро

2022

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
міжнародних
відносин і аудиту
Пашкевич М.С.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«__» _____ року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню роботи ступеню бакалавра

(бакалавра, магістра)

Студентці Давиденко Л. С. академічної групи 291-18-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(офіційна назва)

на тему:

«Проблема розширення ЄС»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 254-с від 12 травня 2022 р.

Розділ	Зміст	Термін
1	ПЕРЕДУМОВИ ТА ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ВКЛЮЧЕННЯ ДО ЄС НОВИХ ЧЛЕНІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.	20.04.22 - 05.05.22
2	РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СХІД НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: УМОВИ ТА ПРОБЛЕМИ	06.05.22- 24.05.22
3	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	25.05.22- 08.06.22

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Пашкевич М.С.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 20.04.2022 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 10.06.2022 р.

Прийнято до виконання

_____ (підпис)

Давиденко Л.С.
(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 59 сторінок, 0 рисунків, 0 таблиць, 53 джерела.

Предмет дослідження – проблема розширення Європейського Союзу.

Мета роботи полягає у тому, щоб проаналізувати, які етапи проходить країна, для того, щоб приєднатися до ЄС, а також проблеми та її шлях до вступу.

Методологічною основою комплексного дослідження є історичний метод і компаративний методи, системний підхід та геополітичний аналіз, за допомогою яких здійснено вивчення європейського регіонального середовища, що інтегрується. У роботі використовуються загальні методи наукового пошуку – аналіз, синтез, порівняння, індукція.

Результати дослідження та їх новизна. Новизна одержаних результатів зумовлена актуальністю проблематики і поставленими завданнями. У роботі було досліджено та проаналізовано всі етапи розширення Європейського Союзу, а також етапи, перспективи та проблематику його розширення; дослідження розширення ЄС на Схід; встановлено перспективи розширення ЄС на сучасному етапі; визначено складнощі та проблеми ЄС при приєднанні нових країн-членів; визначено перспективи європейської інтеграції України.

Результати досліджень можуть бути застосовані при розробці спецкурсів, присвячених вивченню розширення Європейського Союзу, написанні наукових статей, об'єктом дослідження яких виступатимуть європейські інтеграційні процеси, які впливають на розвиток політики та економіки ЄС.

Перелік ключових слів: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ, РОЗШИРЕННЯ, ІНТЕГРАЦІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОЦЕС, ПРИЄДНАННЯ, ПРОБЛЕМИ, УМОВИ, РОЗВИТОК, ВСТУП, КРАЇНИ, СПІВПРАЦЯ.

RESUME

The graduation research of fourth-year student Liudmyla Davydenko (NTU DP, Faculty of Finance and Economics, Department of International Relations and Audit) deals with the problems of European Union enlargement. The special attention was paid to the stages of enlargement of the European Union and the procedures for accession to the European Union.

The work is interesting for students, politicians, political scientists and historians. Also, the results of this work can be used in theoretical research and to analyze the problems of enlargement of the European Union.

Bibliogr. 53. Tables 0. Ill. 0.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ВКЛЮЧЕННЯ ДО ЄС НОВИХ ЧЛЕНІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.....	9
1.1. ПРОЦЕС ПРИЄДНАННЯ КРАЇН ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	9
1.2. ЕТАПИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	14
РОЗДІЛ 2. РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СХІД НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: УМОВИ ТА ПРОБЛЕМИ	21
2.1. РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СХІД НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	21
2.2. СКЛАДНОЩІ ТА ПРОБЛЕМИ ВСЕРЕДИНІ ЄС ПРИ ПРИЄДНАННІ НОВИХ ЧЛЕНІВ	30
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ...	36
3.1. ПРОБЛЕМА РОЗШИРЕННЯ ЄС ПІСЛЯ 2014 РОКУ: ГЕОГРАФІЯ ТА КАНДИДАТИ.....	36
3.2. ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	45
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	55
ДОДАТОК А.....	60

ВСТУП

Європейський Союз – унікальне формування, яке не має аналогів в історії та демонструє результат еволюції міжнародної інтеграції. Більшість країн, які були засновниками та залишаються «ключовими державами» ЄС (Франція, Німеччина, Нідерланди, Іспанія) вже більше, ніж сто років назад були самими могутніми імперіями світу, які на той час вели постійну боротьбу за колонії та сфери впливу в різних регіонах. На сьогоднішній день прийнято вважати, що Євросоюз є найбільш успішним регіональним інтеграційним утворенням та своєрідним зразком плюралізму та демократії на міжнародному рівні.

Актуальність теми полягає в тому, щоб дослідити та визначити глобальні процеси, які зараз відбуваються в світі, розглянути розвиток взаємодії Європейського Союзу з країнами-кандидатами та потенційними кандидатами, починаючи з другої половини ХХ ст. і до тепер. Розвиток ЄС спрямований на покращення економічної, політичної, культурної та соціальної сфери завдяки об'єднаним силам країн-членів.

На даному етапі ця тема є дійсно актуальною та обговорюваною, в наслідок чого я вирішила дослідити та проаналізувати всі етапи розширення Європейського Союзу, а також перспективи та проблематику його розширення.

У час випробувань Євросоюз намагається подолати багато кризових ситуацій, таких як фінансова криза, проблема безробіття, наплив біженців. Питання міграції змінили бачення як Європейського Союзу, так і на нього. Незважаючи на наявні проблеми, європейський проект, як і раніше, не втрачає своєї привабливості для східних сусідів ЄС. Асоційовані країни, такі як Грузія, Молдова та Україна, хоча й непослідовно, але демонструють свою готовність до подальшого зближення з ЄС, тримаючи курс, перш за все, на членство.

Розширення географічних кордонів ЄС перетворює його з об'єднання західноєвропейських держав на союз континентального масштабу, тим самим формуючи могутній політичний полюс, який стоїть перед новими викликами як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Якщо регулярно розширювати

кордони Європейського Союзу, це буде надавати йому кількісної ваги, але в той самий час це робить його більш неоднорідним і ставить зростання політичної ваги у залежність від здатності ЄС уникнути послаблення його внутрішньої згуртованості, а також єдності і зберігати готовність продемонструвати своє протистояння новим викликам та ризикам.

Об'єктом дослідження стало розширення Європейського Союзу, а також європейські інтеграційні процеси, які впливають на розвиток політики та економіки ЄС. Предметом моєї роботи є політика розширення Євросоюзу.

Мета роботи полягає в тому, щоб проаналізувати, які етапи проходить країна, для того, щоб приєднатися до Євросоюзу, а також шлях до її вступу. Проаналізувати, які складнощі та проблеми виникають при приєднанні нових членів до ЄС. Також розглянути дуже важливу тему сьогодення – це шлях інтеграції України до ЄС та історія співпраці.

До завдань, вирішення яких веде до реалізації мети, віднесені:

- проаналізувати передумови та історичні етапи включення до Європейського Союзу нових членів у другій половині ХХ століття.
- дослідити розширення на Схід на початку ХХІ століття.
- виявити проблематику та складнощі в середині ЄС при приєднанні нових членів.
- виявити які є перспективи для розширення Європейського Союзу на сучасному етапі.
- розглянути проблематику розширення ЄС після 2014-го року.
- визначити перспективи інтеграції України до Європейського Союзу.

У першому розділі розглядаються етапи та процедури включення нових країн до Європейського Союзу у 1950-1990-х рр. Визначаються чотири стадії, завдяки яким відбувається приєднання до ЄС, визначаються найважливіші проблеми європейської інтеграції. Також розглядаються напрямки європейських об'єднавчих процесів, цілі зовнішньої та безпекової політики, яка набагато далі просунулась за ЄПС, а також основні цілі та етапи розширення ЄС.

Головною метою другого розділу було висвітлення розширення ЄС на Схід на початку ХХ ст., визначення умов та проблем, які економічні та політичні умови вони повинні були виконати за Копенгагенськими критеріями. Також я описую, що включають в себе цілі європейського об'єднання. Я визначаю, на що наполягав ЄС для того, щоб гарантувати, що розширення не зіпсує його економічні та політичні досягнення, а також детально описую, що таке розширення Європейського Союзу.

В третьому розділі я розглядаю перспективи розширення на сучасному етапі, які будуть стосуватися таких країн як Західні Балкани, які тісно співпрацюють та прагнуть приєднатися до Євросоюзу, Молдову і Грузію. Також окремо виділяється увага щодо інтеграційного процесу України до ЄС.

Методи дослідження роботи зумовлені вибором об'єкту і предмету дослідження, метою і поставленими у вступі завданнями. Методологічною основою комплексного дослідження є системний підхід та геополітичний аналіз, за допомогою яких здійснено дослідження європейського регіонального середовища, що інтегрується. Також в своїй роботі я використала історичний метод дослідження, завдяки якому розглянуті етапи розширення, еволюцію процедур та вимоги до країн-кандидатів, а також використаний компаративний метод, завдяки якому порівнюються ситуації та умови різних країн.

Структура дослідження обумовлена завданнями та предметом дослідження. Бакалаврська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок та 5 сторінок списку використаної літератури (53 посилання).

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ВКЛЮЧЕННЯ ДО ЄС НОВИХ ЧЛЕНІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

1.1. Процес приєднання країн до Європейського Союзу

Європейській Союз – це унікальне об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-членів [38. с. 120].

Держави Європейського Союзу (ЄС) створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень так, що рішення в певних сферах загальних інтересів можуть ухвалюватися демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні. Таке усупільнення суверенітетів називають також “європейською інтеграцією”.

Поняття «Європейський Союз» було запроваджено в 1993 році у Маастрихтському договорі, як поєднання наднаціональної (Європейська Спільнота) і міжурядових (співпраця в галузі правосуддя та внутрішніх справ і спільна зовнішня та безпекова політика) засад, так званих “стовпів”.

У цьому розділі я розгляну етапи та процедуру включення нових країн до Європейського Союзу, а саме в період з 1950-х по 1990-ті роки. На мою думку це дійсно важливий процес і він потребує окремої уваги та дослідження. Також не менш важливим буде розглянути історію створення ЄС та її передумови.

Можливість прийняття нової країни до складу ЄС передбачена в Статті 49 Договору про ЄС: будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в ст. 2, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі. Європейському Парламенту і національним парламентам повідомляється про таку заявку. Держава, що подає заявку, надсилає її до Ради, що діє одностайно після проведення консультацій з Комісією та після отримання згоди

Європарламенту, який діє більшістю складу членів. Умови прийняття країни до ЄС, що погоджені Європейською Радою, мають бути враховані.

Умови приєднання та зумовлені ним зміни до Договорів, на яких заснований Європейський Союз, є предметом угоди між державами-членами та державою, що подає заявку. Угода подається на ратифікацію усіма державами, що є договірними сторонами, згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами. Статтею 49 Маастрихтського договору прямо передбачено лише два критерії членства в ЄС. Держава, що претендує на членство, повинна бути європейською (географічний критерій) та поважати і дотримуватися цінностей, на яких ґрунтується ЄС (ст. 2) (політичний критерій).

Згідно зі ст. 49 Європейська Рада може розширювати або додавати нові умови членства. У 1990-х роках під час зібрань Європейської ради були узгоджені додаткові критерії членства з метою прийняття більш «гідних» претендентів на вступ до Союзу, ці країни мають виконувати обов'язки держави-члена Союзу. Насамперед йдеться мова про «Копенгагенські критерії членства», які були ухвалені Європейською Радою в Копенгагені в червні 1993 р. для держав-кандидатів з Центральної та Східної Європи:

- стабільність інституцій, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу і захист меншин (політичний критерій);
- наявність діючої ринкової економіки, а також здатність протистояти конкурентному тиску, ринковим силам у межах ЄС (економічний критерій);
- спроможність взяти зобов'язання щодо членства, включаючи відданість цілям політичного, економічного і валютного союзу (правовий критерій) [42, с. 7].

Членство вимагає, щоб держави-кандидати добилися стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство закону, права людини, повагу і захист меншин, наявність функціонуючої ринкової економіки, а також здатність справлятися з конкурентним тиском ринкової економіки в рамках Європейського Союзу. Процес приєднання відбувається в чотири основні стадії:

- 1) аплікаційна – подання заявки на вступ;
- 2) оцінювальна – розгляд заявки та прийняття позитивного рішення;
- 3) переговорна – проведення переговорів з державою-кандидаткою;
- 4) ратифікаційна – підписання договору про вступ та набрання ним чинності.

Все почалося з того, що після завершення Другої Світової Війни більшість західноєвропейських країн поставили перед собою питання майбутнього Європи, саме це і прийнято вважати початком європейської інтеграції. Найважливішими проблемами європейської інтеграції є:

- період, коли міністр закордонних справ Франції Р. Шуман запропонував створити спільний ринок вугільної та сталеливарної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн, а саме 9 травня 1950 р. Примирення Франції та Німеччини стало однією з найголовніших цілей цього плану задля того, щоб уникнути в майбутньому будь-яких війн та суперечок.

- також не менш важливим була протидія домінуванню США у світовій економіці. На той час 60% промислової продукції серед країн Заходу виробляли саме США. Також важливим фактором було те, що на США припадало майже 80% усіх золотих запасів демократичних країн світу та близько половини зарубіжних капіталовкладень. Була величезна потреба у міцному економічному союзі та єдиному господарському просторі (який міг би зрівнятися з національним господарством США), тому що поодиноці жодна країна Західної Європи не могла бути рівноправним партнером для США.

- паралельно існувала гостра потреба миру та безпеки. Країни Європи почали гарантувати, що більше ніколи не повториться жорстокість та жертви обох світових війн. Так як це рішення було прийнято спільно та добровільно, воно мало стати певною перешкодою для виникнення нових конфліктів. Також тісна економічна та політична співпраця планувалися стати міцним бар'єром перед комунізмом, якій у цей період набирала все більших та більших обертів, а також перед економічною експансією США в Європі.

- було дуже велике сподівання на економічний розвиток та добробут. Після об'єднання Європи почалася співпраця, яка мала дати їй мешканцям повну економічну стабільність. Так як утворення спільного ринку було достатньо радикальним рішенням, воно мало збалансувати економічну діяльність та прогресивний розвиток торгівлі у Західній Європі. Також варто зазначити на тому, що система спільного ринку мала бути гарантією вільного руху осіб, капіталу та усіх типів послуг.

- постало питання щодо утримання економічного та політичного впливу на міжнародній арені. Європейці дуже добре розуміли, що як і Перша, так і Друга Світова війна значно ослабили позиції європейських країн у світі. Після початку економічної відбудови було усвідомлення, що лише спільна співпраця у віх сферах допоможе повернути їм вплив, який вони втратили.

Державний секретар США Джордж Маршалл запропонував план відбудови європейської економіки, цим самим зробивши внесок у розвиток співпраці. Метою плану стали фінансова та технологічна допомога країнам Європи. Умовою надання цієї допомоги було створення спільної комісії. Ця комісія мала складатися із представників країн, яким надавалася ця допомога та США. З цією метою була створена Європейська організація економічної співпраці. До 1952 р. допомогою у вигляді кредитів скористалися 18 держав, а загальна сума допомоги становила близько \$18 млрд. [27].

План Маршалла мав значний вплив на відбудову європейської економічної системи, особливо на відбудову економіки ФРН. З часом цей план був доповнений політикою стримування комунізму, яку започаткували США. Також існували країни, які були змушені відмовитися від цієї допомоги через політичні причини – це ті країни, які перебували під впливом СРСР.

З моменту свого виникнення в 1957 році, Європейський Союз мав п'ять хвиль розширення. Розширення вважалось європейською «історією успіху». Однак після хвилі в 2007 р. позитивна загальна оцінка змінилася скептицизмом.

Вона отримала звання «втома від розширення», а також стала критичною проблемою в дискурсі інституцій ЄС та держав-членів, мала великий вплив на

думку громадян. Відбувся зсув в офіційній оцінці розширення від історії успіху до втоми від розширення. Навіть прихильники, які раніше виступали за розширення Союзу, стали обережнішими, уникаючи занадто захоплених висловів. Саме тут почалася історія Європейської політики сусідства (ЄПС) як «нової» історії успіху. Саме на цьому етапі можна помітити як дві, спочатку різні політики, розширення та ЄПС, стають все більш розмитими, що призвело до встановлення нових регіональних форм співпраці, в яких вони визначаються у формі «союзів»: Середземноморське, Чорноморське та Східне партнерство.

1.2. Етапи Європейської інтеграції

До 2004 р. Європейський Союз пережив чотири хвилі розширення – 1973, 1981, 1986 та 1995 роки. За цей час він розширився з 6 до 15 держав. На велику радість, між країнами, які знаходилися в Європейському Союзі, почали зникати бар'єри, значно поліпшилися політичні і економічні взаємовідносини. Громадянам нових членів Союзу стало зручніше та без перешкод подорожувати, навчатися, а також працювати в будь-яких країнах ЄС [52].

Для того, щоб п'яте розширення Європейського було таким успішним, як і попередні, все має пройти безпрецедентно як з точки зору кількості країн, що приєднуються до ЄС найближчими роками, так і з глибини перетворень, які необхідно здійснити.

Щоб зрозуміти всю складність перспективи сучасного розширення Євросоюзу, потрібно розглянути основні напрями західноєвропейських об'єднавчих процесів, визначаються взаємозв'язки між процесами розширення ЄС, з одного боку, а також формами та стадіями його економічної і політичної інтеграції – з іншого.

Початком процесу Європейської інтеграції вважається 9 травня 1950 року, саме тоді міністр закордонних справ Франції Р. Шуман запропонував створити спільний ринок вугільної та сталеливарної продукції Франції, Німеччини та інших країн Західної Європи. Вже в 1951 р. ця пропозиція була реалізована Празьким договором про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС). До договору долучилися Бельгія, Італія, Нідерланди, Люксембург, Франція та Німеччина, які утворили «Європейську шістку».

Завдяки позитивному досвіду ЄСВС об'єднавчий процес поширився на економіку в цілому та вже в 1957 році Союз підписав Римський договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатому). Метою ЄЕС стало створення митного союзу, подолання внутрішніх торговельних бар'єрів усередині Співтовариства та найголовніше – це створення вільного ринку. Метою

Євроатому визначилася співпраця у використанні ядерної енергії задля мирних цілей. У 1967 році об'єдналися виконавчі органи названих трьох Співтовариств, внаслідок чого була створена єдина структура інститутів, що забезпечують розвиток європейської інтеграції. Основними серед них є Європейська Комісія, Рада Євросоюзу, Суд Європейський Співтовариств та Європейський парламент. Майже однозначно завершилося створення митного союзу ЄС в 1968 році.

З кінця 1950-х років до 1969 року відбувся інтенсивний процес розвитку спільного ринку Європейського Союзу.

Досягнення початкових цілей, які були поставлені Римським договором в 1957 році, підняло питання про подальший розвиток інтеграції. В 1986 році відбулося підписання Єдиного європейського акту (ЄСА), який поставив на меті створити до 1 січня 1993 року єдиний внутрішній ринок, а також запровадив спільну політику в соціальній сфері, галузі науково-технологічного розвитку, охорони навколишнього середовища. Завдяки цьому договору було не лише внесено змін до договорів про утворення Європейський Співтовариств, а й поширення інтеграційного процесу на сферу зовнішньої політики, також постало питання про утворення Європейського Союзу не лише як економічного інституту, а й політичного.

Новим кроком європейської інтеграції стало підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз 1992 р., що сформулював так звані «три стовпи Європейського Союзу» [49]. Перший з них – це Європейські співробітництва, другий – це політика безпеки та спільна зовнішня політика, а третій – співробітництво у сферах юстиції і внутрішніх справ. Прийняття Маастрихтського договору в економічному сенсі означало перехід до реалізації ідеї економічного та валютного союзу та курс на форсоване завершення формування єдиного внутрішнього ринку.

Наступним етапом взаємодії став Амстердамський договір 1997 р., завдяки якому відбулося внесення змін до установчих договорів про ЄС та Європейське економічне співтовариство. Прийняття договору вплинуло на інституційний

механізм Європейського Союзу у відповідність до цілей, які чітко були визначені у Маастрихтському договорі.

Наступним кроком стало внесення додаткових змін до чинних механізмів інституційного розвитку ЄС на засіданні Європейської Ради 7-9 грудня 2000 року. Набуття чинності цих норм мало було відбутися після ратифікації Договору всіма 15 членами Європейського Союзу, немало важливим є те, що саме ці цілі були спрямовані також на адаптацію до майбутнього розширення ЄС і на цілі щодо поглиблення інтеграції.

На сучасному етапі Європейський Союз, пройшовши декілька етапів економічної інтеграції, вже наближається до завершення формування єдиного внутрішнього ринку, перейшов до формування валютного і економічного союзу.

Паралельно з економічною інтеграцією країн-членів розвивалось формування європейського політичного співробітництва (ЄПС). Першим етапом став саміт лідерів держав "шістки" в Гаазі 2 грудня 1969 року, на якому міністрам закордонних справ було доручено розглянути можливість розвитку Співтовариства в напрямі політичного об'єднання. 27 жовтня 1970 року прийняттям Люксембурзької декларації було встановлено політичне співробітництво країн «шістки», який передбачав консультації з міжнародних проблем та регулярний обмін інформацією [43].

В 1972 році на Паризькій конференції країн-членів ЄЕС було прийняте рішення про інтенсифікацію політичного співробітництва, а також заснування Європейської Ради в грудні 1974 року та в 1976 року було прийняте рішення про запровадження прямих виборів до Європарламенту, цим самим поклавши початок інституалізації ЄПС.

Далі мав місце другий етап, під час якого був прийнятий Єдиний європейський акт, а також відбулася кодифікація політичного співробітництва. Саме цей акт передбачав в собі:

- прийняття рішень консенсусом;
- дотримання постійного безпосереднього зв'язку між міністерствами закордонних справ;

- обов'язково дотримуватися взаємного інформування, консультацій, узгодження точок зору та акцій;
- обов'язково консультиватись перед прийняттям рішень на національному рівні, особливо якщо ці рішення стосуються зовнішньополітичних проблем;
- створення нових органів політичного співробітництва (а саме: Політичного комітету, Групи європейських кореспондентів, робочих груп і секретаріату).

Етапи економічної інтеграції Європейського Союзу:

- 1) Зона вільної торгівлі (цей режим формувався в період з 1959 до 1968 р.) – на цьому етапі відбулося скасування тарифів і квот між учасниками.
- 2) Митний союз (формувався в період з 1958 до 1968 р.) – на цьому етапі відбулося скасування тарифів і квот між учасниками та єдина торговельна політика щодо третіх країн.
- 3) Спільний ринок (формувався з 1958 до кінця 1969 р.) – на цьому етапі продовжилися розвиватися скасування тарифів і квот між учасниками та єдина торговельна політика щодо третіх країн, а також відбулося скасування обмежень на рух факторів виробництва (а саме: послуги, робоча сила, капітали).
- 4) Єдиний внутрішній ринок (формувався з середини 1980-х рр. до 1 січня 1993 р.) - скасування тарифів і квот між учасниками, єдина торговельна політика щодо третіх країн, скасування обмежень на рух факторів виробництва та відбулася гармонізація економічної політики та інституцій.
- 5) Завершальний етап – економічний та валютний союз (у відповідності до цілей Маастрихтського та Амстердамського договорів в основному був створений до 2002 р.) – скасування тарифів і квот між учасниками, єдина торговельна політика щодо третіх країн, скасування обмежень на рух факторів виробництва (послуги, робоча сила, капітали), гармонізація економічної політики, спільна валюта та валютна політика [21, с. 251].

Наступним кроком розширення Європейського Союзу був третій етап. Під час підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз (ДЄС), разом із Європейськими Співтовариствами створювалися та розвивалися інші складові співробітництва: політика безпеки (СЗППБ), політика у сфері юстиції і внутрішніх справ та спільна зовнішня політика.

Саме спільна зовнішня та безпекова політика в своєму розвитку просунулися на багато далі у багатьох сферах за ЄПС. Її цілями є:

- захист спільних цінностей, основних інтересів і незалежності Союзу;
- посилення безпеки Союзу та країн-членів;
- збереження миру та зміцнення міжнародної безпеки;
- сприяння міжнародному співробітництву;
- розвиток та утвердження демократії і верховенства права за безумовного дотримання прав і свобод людини [39, с. 19].

Після підписання Амстердамського договору був створений Офіс високого представництва ЄС з питань СЗППБ та інші важливі виконавчі органи. До спільних сфер інтересів країн-членів ЄС віднесені:

- політика надання політичного притулку;
- питання юстиції та внутрішніх справ;
- співробітництво органів правосуддя в кримінальних і цивільних справах;
- боротьба з міжнародною злочинністю та нелегального розповсюдження наркотиків;
- співпраця поліцейських і митних служб, метою якої є попередження про тероризм, нелегальне розповсюдження наркотиків;
- правила, які стосуються перетину зовнішніх кордонів країни-членів;
- імміграційна політика, яка відноситься до представників третіх країн щодо їх в'їзду, перебування та переміщення на території країн-членів.

Завдяки прийнятій новій декларації ДЄС, Амстердамського договору та наступним рішенням, які далі приймалися на самітах Європейського Союзу, поглибилося співробітництво країн-членів у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Розширення ЄС: основні цілі та етапи

Першим етапам європейської інтеграції було характерно впровадження на відносно обмеженій території, яка охоплювала 6 країн. Завдяки прогресуючому процесу поглиблення інтеграції та досягненню первісних цілей було створено передумови для територіального розширення Європейських Співтовариств, а згодом і для Союзу. Варто зазначити те, що ця мета диктувалася гео економічними та геополітичними інтересами, щоб зміцнити свої інтереси в епоху формування нових рис світової економіки.

Перше рішення про необхідність приєднання нових країн та поглиблення інтеграції було прийнято в грудні 1969 року в Гаазі, це відбулося практично одночасно із завершенням створення спільного ринку «шістки». З того часу відбулося чотири етапи розширення ЄС: у 1973 році до "шістки" приєдналися Велика Британія, Данія та Ірландія; у 1981 році – Греція; у 1986 році – Іспанія і Португалія; у 1995 році приєдналися Австрія, Фінляндія і Швеція.

Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн в різний час також подавали заявки на вступ до Європейського Союзу, але Норвегія два рази відмовлялася від приєднання після референдумів 1972 та 1994 років. Заявки, які подали Швейцарія та Ліхтенштейн, були відкладені після референдуму в 1992 році, який відбувся у Швейцарії та було вирішено не приєднуватися до Європейської економічної зони.

Зниження середнього ВВП на душу населення по ЄС, в результаті може спровокувати невдоволення різних верств населення нинішніх членів, тому що вони не будуть погоджуватися зі зниженням їх звичного життєвого рівня [23, с. 137].

Також важливим є те, що попередні етапи розширення відбувалися на нижчих етапах інтеграції, а саме перший та другий відбувалися на стадії існування спільного ринку за рахунок відсутності елементів політичного союзу, третій етап відбувався за рахунок початкового переходу до формування єдиного внутрішнього ринку, де були поставлені цілі лише формування спільної зовнішньої політики та четвертий етап, який почав формуватися вже після

утворення єдиного внутрішнього ринку, але через відсутність єдиного економічного та валютного союзу була остаточно не сформована спільна зовнішня та безпекова політика.

Якщо говорити про новий, п'ятий етап розширення – це розширення ЄС, який безпосередньо перебуває на завершальній стадії формування валютного та економічного союзу, також відбувається поглиблення співпраці у сфері безпеки та відмічається значний прогрес у формуванні політичного союзу. Саме поглиблення та прогреси роблять процес п'ятого розширення ще складнішим в економічному, політичному, правовому та процедурному процесах.

Саме таким чином, Європейський Союз перебуваючи на новому етапі розширення підійшов до завершальної стадії формування економічної інтеграції, на якій відбулося створення економічного та валютного союзу, а також були здійснені цілі політичного союзу.

РОЗДІЛ 2. РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СХІД НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: УМОВИ ТА ПРОБЛЕМИ

2.1. Розширення ЄС на Схід на початку ХХІ ст.

1 травня 2004 року до Євросоюзу приєдналися десять нових країн із загальним населенням майже 75 млн. чоловік, 25 членів ЄС утворили політичну та економічну зону з 450 млн. чоловік і включила 3 колишні радянські республіки (Естонію, Латвію, Литву), 4 колишні сателіти СРСР у Східній Європі (Польщу, Чехію, Угорщину та Словаччину), колишню республіку Югославії (Словенія) та 2 середземноморські острови (Кіпр і Мальта).

Це історичне розширення ЄС з 15 до 25 членів є кульмінацією тривалого процесу приєднання, що призвело до возз'єднання Європи, яка півстоліття була розділена залізною завісою та «Холодною війною». Тому варто коротко розглянути підготовку до цього п'ятого розширення ЄС, а також проблеми та перспективи, які воно принесло з собою.

Падіння Берлінської стіни 9 листопада 1989 р. означало крах комуністичного блоку на Сході. Ця подія стала відправною точкою для процесу возз'єднання Європи. Відтоді ЄС і країни-кандидати невтомно працювали разом, щоб готувати розширення в рамках двостороннього партнерства щодо вступу між ЄС та кожною країною-кандидатом. Партнерства встановлюють пріоритети та точні графіки для території, яку необхідно охопити, щоб кожна країна могла взяти на себе зобов'язання, пов'язані з приєднанням.

З 1987 по 1996 рр. заявки на вступ до ЄС подали тринадцять країн: Кіпр, Естонія, Угорщина, Польща, Чехія, Словенія, Болгарія, Латвія, Литва, Мальта, Румунія, Словаччина та Туреччина. Європейська рада в Люксембурзі 12-13 грудня 1997 р. розпочала процес розширення ЄС, у якому кожна з держав-заявників діяла б за власною швидкістю, залежно від ступеня готовності.

Для підготовки до членства в ЄС країни-кандидати спочатку підписали Європейські угоди (у випадку країн Центральної та Східної Європи) або Угоди

про асоціацію (Туреччина, Кіпр і Мальта). ЄС підтримав їх роботу з прийняття правил Співтовариства через свою стратегію перед вступом. Це давало їм фінансову допомогу для розвитку їх інституцій, інфраструктури та економіки.

Переговори про вступ розпочалися 31 березня 1998 р. з шістьма найбільш підготовленими країнами (Кіпром, Естонією, Угорщиною, Польщею, Чехією та Словенією), а 15 лютого 2000 р. з усіма іншими країнами-кандидатами (Болгарія, Латвія, Литва, Мальта, Румунія та Словаччина), крім Туреччини. Вони базувалися на принципі «диференціації», тобто кожна країна просувається власними темпами відповідно до рівня підготовки до вступу. Тому тривалість переговорів була різною залежно від прогресу кожної країни.

Починаючи з 1998 року, Комісія щороку публікувала регулярні звіти про прогрес кожної країни-кандидата. Пріоритети для кожної країни-кандидата та конкретна підтримка для цього були визначені в партнерствах при вступі, прийнятих 1998 року та переглянутих 1999 та 2002 років. Ці документи були основою для «скринінгів» (секторальна оцінка) і створення «дорожньої карти» для кожного кандидата із зазначенням законодавства, яке необхідно прийняти або змінити для відповідності Співтовариству.

Європейська рада в Копенгагені в грудні 2002 року встановила, що з 13 країн-кандидатів 10 (Кіпр, Естонія, Угорщина, Польща, Чехія, Словенія, Латвія, Литва, Мальта та Словаччина) виконали умови, необхідні для вступу до ЄС. Тому вони підписали свій Договір про приєднання 16 квітня 2003 року в Афінах і офіційно приєдналися до Європейського Союзу 1 травня 2004 року після завершення процедур ратифікації [47].

Щоб стати частиною ЄС, 10 країн-кандидатів повинні були, перш за все, бути визнаними європейськими державами (стаття 49 Договору про ЄС), а по-друге, дотримуватися принципів свободи, демократії, поваги до прав людини та основних свобод, а також верховенство права (ст. 6 Договору). Вони також повинні були виконати економічні та політичні умови, відомі як Копенгагенські критерії, згідно з якими країна-кандидат повинна:

- мати стабільну демократію, поважати права людини та верховенство права, а також захищати меншини;
- мати працюючу ринкову економіку;
- прийняти спільні правила, стандарти та політику, які становлять основу законодавства ЄС.

Виклики п'ятого розширення ЄС:

Рушійною силою п'ятого розширення ЄС було бажання забезпечити мир, стабільність та економічне процвітання в об'єднаній Європі. Тим не менш, це тягне за собою як витрати, так і вигоди, які важливо визначити кількісно.

Цілі європейського об'єднання включають:

- забезпечення миру та політичної стабільності на всьому континенті;
- забезпечення більшого процвітання для громадян Європи шляхом розширення європейської соціально-економічної моделі та Єврозони, водночас захищаючи навколишнє середовище;
- сприяння розвитку демократії шляхом дотримання Хартії основних прав ЄС, яка базується на принципах гідності, рівності, солідарності та справедливості;
- посилення ролі Європи на міжнародному рівні в торгових питаннях;
- культурне збагачення .

Щоб гарантувати, що розширення не зруйнує економічні та соціальні досягнення перших сорока років європейського проекту, ЄС наполягав у своїх переговорах з країнами-кандидатами на важливості:

- лібералізації економіки та сільського господарства;
- реформування судової системи, поліції та боротьбі з корупцією;
- застосування правил безпечності харчових продуктів;
- боротьби з організованою злочинністю, економічною та фінансовою злочинністю, торгівлею наркотиками, жінками, захисту прав дітей;
- відстоювання прав меншин;

- покращення та захист навколишнього середовища, зокрема щодо поводження з відходами та безпеки атомних електростанцій [51].

Збільшення кількості держав-членів із різним економічним становищем, чисельності населення ЄС та кількості мов, якими розмовляють, вимагає від держав-членів певних зусиль, особливо у фінансовому плані.

У рамках стратегії перед вступом ЄС створив низку фінансових інструментів, щоб допомогти країнам-кандидатам стати членами. Однак разом з витратами йдуть і переваги, оскільки розширення з 15 до 25 країн дозволило поширити зону стабільності та миру на весь європейський континент, уникнути повторення конфліктів, подібних до колишньої Югославії; стимулювати економічне зростання, торгівлю шляхом розширення єдиного ринку з 378 до 453 млн. споживачів у 2004 році з перспективою більш ніж 480 млн. до 2007 року; і отримати більшу роль для Європи на міжнародній арені, зокрема в торгових переговорах.

Нові держави-члени також внесли €15 млрд. до бюджету ЄС. Оскільки не всі надані кошти були використані. Європейська комісія підрахувала, що чисті витрати бюджету на п'яте розширення не перевищать €10 млрд на період до 2006 року. Успішно збільшившись до 25 членів, ЄС одразу розпочав підготовку до приєднання ще двох східноєвропейських країн [54]. Болгарія та Румунія підписали договір про вступ 25 квітня 2005 року і стали членами ЄС з 1 січня 2007 року.

У 2007 році до Європейського Союзу приєдналися ще дві країни Південно-Східної Європи – Румунія та Болгарія. У цьому зв'язку президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу заявив, що як Румунія, так і Болгарія в змозі взяти на себе права та обов'язки членства в Євросоюзі з 1 січня 2007 року. На його думку, приєднання цих країн стане історичним досягненням тим, що завершення п'ятого розширення ЄС сприятиме возз'єднанню європейської родини.

Також в своїй промові він заявив, що кожна країна Варшавського договору за межами колишнього СРСР, за винятком Албанії, матиме можливість стати членом Європейського Союзу до 1 січня. Але варто зазначити те, що стосовно

п'ятого розширення була мова лише про наступні колишні радянські республіки, яким було дозволено – країни Балтії, Латвію, Литву та Естонію.

Єврокомісія відклала членство Румунії та Болгарії до Євросоюзу майже на три роки, тому що у них було власне занепокоєння стосовно їхньої нездатності, в першу чергу, у боротьбі з корупцією та злочинністю та було певне побоювання стосовно їхньої системи кримінального правосуддя. Ці побоювання були оправдані через деякий час та згодом Єврокомісія оголосила що збирається ввести ряд обмежень для обох країн, але наголосила на тому, що найсуворіші покарання будуть стосуватися Болгарії.

У звіті спостережень щодо прогресу, якого досягли Румунія та Болгарія, комісія висловила особливе занепокоєння щодо Болгарії. Вона наголосила на тому, що головною проблемою залишається незаконне збереження вогнепальної зброї. Далі великий наголос стояв на тому, що кількість успішно розслідуваних справ, пов'язаних із торгівлею людьми, контрабандою наркотиків, відмиванням грошей, підробкою товарів, валюти та документів, залишається низькою.

Організована злочинність так і залишалася великою проблемою. В цьому випадку варто відзначити те, що були створені певні механізми, які мають сприяти боротьбі з організованою злочинністю. Але відчутних результатів у розслідуванні та переслідуванні справ організованої злочинності було недостатньо.

На Румунію також була хвиля критики, але не настільки жорсткої, оскільки румуни у порівнянні з Болгарією продовжувала досягати прогресу у боротьбі з корупцією, але для Європейського Союзу потрібна була чітка політична готовність усіх політичних лідерів продемонструвати стійкість і стабільність у нещодавньому позитивному прогресі в боротьбі з корупцією. Проблема з корупцією настільки хвилювала Європейську комісію, що вона встановила для Румунії та Болгарії набір орієнтирів, в яких чітко було сформульовані вимоги щодо надання першого звіту до кінця березня наступного року.

У цих орієнтирах було зазначено, що Болгарія у своїй доповіді має довести, що вона усунула будь-яку двозначність щодо незалежності та підзвітності

судової системи і провести професійне, безпартійне розслідування звинувачень у корупції на високому рівні.

В той час Румунія зіткнулася з менш жорсткими вимогами. Вони включали в себе більшу прозорість її судової системи. Єврокомісія попередила Болгарію та Румунія, що вони можуть побачити скорочення цінних сільськогосподарських платежів, якщо не покращать платіжні системи. Болгарії було видане особливо серйозне попередження, що її літакам буде заборонено перетинати повітряний простір країн Європейського Союзу, якщо це не покращить її безпеку.

Звіт комісії з'явився на тлі зростаючого відчуття того, що називають «втомою від розширення». Баррозу поставив важливий маркер, сказавши, що ЄС не може розширюватися далі після того, як Румунія та Болгарія приєднаються, доки не вирішить, що робити з конституцією ЄС, що перебуває в комі.

У січні цього року виповнилось 15 років з моменту вступу Болгарії та Румунії до Європейського Союзу. За ці 15 років було багато як і досягнень, так і невдач. Обидві колишні комуністичні держави стали членами ЄС приблизно на три роки пізніше, ніж відбулася головна хвиля вступу інших східноєвропейських країн колишньої залізної завіси. Протягом минулих 15-ти років Румунія та Болгарія спостерігали повільне, але досить помітне зростання рівня життя, а також відбулося багато змін у здійсненні реформ у всіх сферах суспільного життя, від економіки до вкрай необхідного капітального ремонту судової системи [47, с. 43].

Застаріла та жорстка бюрократична система, а також культура клієнтської політики та шахрайства з європейським фінансуванням зіпсували загальну картину вступу для пари. Тим не менш, цим країнам вдалося поглинути десятки мільярдів євро з Брюсселя та використовувати ці гроші на будівництво нової інфраструктури та розширення їх економіки.

За даними представництва Європейської комісії в Румунії, за роки членства в ЄС Румунія отримала фінансування у розмірі 62 млрд євро і сплатила 21 млрд євро до бюджету Співтовариства. [54]

За словами голови представництва Європейської комісії (ЄК) в Румунії Р. Кіріака, з економічної точки Румунія є чистим бенефіціаром європейського фінансування. Також важливим моментом є те, що в Болгарії та Румунії досі найнижчий рівень заробітної плати в Євросоюзі, але їхній рівень ВВП значно зріс. У Болгарії він зріс вдвічі, а в Румунії – майже втричі. Обидві країни залишаються не тільки на нижчому рівні заробітної плати, а й транспортної інфраструктури, освіти та охорони здоров'я.

За даними, які надає Євростат, Румунія (661 євро на жителя) і Болгарія (626 євро на жителя) витрачають менше на свою медичну систему, ніж будь-яка інша країна ЄС, цим самим вони значно відстають від таких країн як Люксембург, Данія та Швеція, кожна з яких витрачає понад 5500 євро на одного жителя кожного року [50]. Останній звіт Єврокомісії про здоров'я також ставить країни південно-східної Європи на останнє місце з точки зору загальної тривалості життя їхніх громадян та свідчить про те, що останні роки румуни та болгари помирають ще молодшими, ніж раніше.

Але попри всі перерахунки недоліки та помилки, варто зазначити те, що членство в Європейському Союзі значно допомогло як Болгарії, так і Румунії залишатися на правильному шляху.

Якщо проаналізувати ситуацію, то можна говорити про те, що саме нагляд Європейської комісії допоміг Румунії берегти функціонуючу систему верховенства права, особливо під час протестів 2017-2019 років. Тоді правляча партія спробувала змінити кримінальний кодекс, щоб допомогти партійцям уникнути звинувачень у корупції, викликаючи обурення з боку Брюсселя, який попереджав, що Румунія відходить від верховенства права та порушує норми Євросоюзу. Членство в ЄС врівноважило корупційні тенденції їх політичних класів, але все рівно ці дві країни ще не були прийняті до Шенгенської зони.

Хорватія подала заявку на членство в ЄС 21 лютого 2003 р. Європейська Рада в червні 2004 року офіційно визнала країну кандидатом на вступ, а в листопаді 2004 року Комісія рекомендувала почати переговори. У грудні 2004 р. Європейська Рада прийшла до висновку, що переговори про вступ з Хорватією

мають початися у березні 2005 р. за умови, що країна співпрацюватиме з Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії (МТБЮ), зокрема щодо арешту генерала Готовини та його передачі до Гааги. Однак, виявивши, що Хорватія не співпрацювала в повній мірі, 16 березня 2005 року, Рада міністрів вирішила відкласти початок переговорів про вступ з Хорватією на невизначений термін. Було оголошено, що двостороння міжурядова конференція буде скликана, коли буде встановлено, що Хорватія повністю співпрацює з МТБЮ [29].

Кредит довіри був порушений після вступу Румунії та Болгарії до ЄС в 2007 році, тому що, як прийнято вважати, ці дві країни були прийняті «авансом». Але Софія та Бухарест на момент вступу до Євросоюзу не виконали всіх вимог спільноти, особливо мова йде про питання стосовно корупції. На той час в Брюсселі були сподівання на Болгарію та Румунію, що саме членство в ЄС допоможе їм подолати ці проблеми. Але ці сподівання були марними, тому що одразу ж після набуття членства в ЄС, уряди цих країн замість впровадження нових реформ – залишили все на своїх місцях. Через це Болгарія та Румунія довго не могли приєднатися до Шенгенського простору.

Саме через невідповідальне ставлення Болгарії та Румунії, у Хорватії не було жодного шансу приєднатися до ЄС «авансом». Країни Євросоюзу дуже відповідально поставилися до контролю за виконанням Загребом усіх вимог щодо вступу. У 2003 році Хорватія подала заяву на вступ до Європейського Союзу. У 2004 році Єврокомісія надала Хорватії статус офіційного кандидата на членство в ЄС, після чого було назначено дату початку переговорів на початок 2005 року, яка згодом була перенесена на 3 жовтня 2005 року.

3 жовтня 2005 року розпочався процес переговорів, після якого відбувся процес перевірки 33 розділів законодавства та був завершений 18 жовтня 2006 року. Через територіальні суперечки зі Словенією переговори були затримані на 10 місяців, але у вересні 2009 року представництво Словенії повідомили про те, що вони були готові перестати заперечувати вступ Хорватії і що це питання якомога швидше буде вирішене за допомогою міжнародних посередників.

Після розпаду Югославії Хорватія досягнула найкращих результатів, після Македонії, у відновленні країни та мала на меті вступити до Європейського Союзу та розвивати економіку країни. Варто відзначити те, що у країні стабільні ринкові відносини, показники ВВП на душу населення та статистичні показники значно вищі, ніж у Румунії та Болгарії [25].

Ще до початку переговорів з Хорватією, було прийнято рішення поділити майбутню угоду на 35 розділів, замість 31. Це передбачалося тим, що розділи, до яких стосуються розділи про аграрну політику, могли принести труднощі, які раніше переживали інші країни.

У грудні 2011 року Рада ЄС прийняла рішення про приєднання Хорватії, процес ратифікації відповідної угоди парламентами країн спільноти ставився у пряму залежність від виконання вимог європейських партнерів, в першу чергу у боротьбі з корупцією. Остаточо Хорватія стала членом ЄС 1 липня 2013 р.

2.2. Складнощі та проблеми всередині ЄС при приєднанні нових членів

З 2000 по 2003 рік Європейська комісія виділила €13,2 млрд. на витрати перед вступом. За період 2004-2006 років було виділено понад €41 млрд. для нових держав-членів: сільськогосподарські субсидії, регіональна та інфраструктурна допомога, ядерна безпека, державне управління та захист кордонів; дослідження, культура та освіта.

Коли 10 нових держав-членів приєдналися до ЄС 1 травня 2004 року, стратегія передприєднання до них більше не поширювалася. Також з 2005 року вони отримали право на участь у структурних фондах та Фонді згуртованості.

Розширення Європейського Союзу – це досить складний процес, який не обмежується в часі моментами підписання договорів про приєднання та набуття ними чинності. На практиці цей процес має досить тривалий період для підготовки, та саме від цього процесу й залежить подальший успіх розширення ЄС. Далі триває період адаптації, коли нові країни набули вже повноправного членства в Союзі, та вже потім починається стадія, на якій країни оптимізують функціонування вже розширеного угруповання.

Процес розширення Європейського Союзу можна розглянути з різних сторін. Якщо подивитися на цей процес з широкої точки зору, то можна стверджувати, що розширення Євросоюзу – це постійна характеристика існування інтеграційного утворення. Але варто зазначити на тому, що процес розширення ще й досі не можна назвати остаточно завершеним, так як на сьогоднішній день, всі його наслідки не до кінця є виявленні та проаналізовані, а найголовніше – з них ще не зробили остаточні висновки, які ж в свою чергу будуть впливати на реалізацію євроінтеграційної політики України.

Також європейцям довелося прикласти чимало зусиль, щоб вибудувати нові та міцні відносини з країнами-сусідами. Але не все так складно як здається, тому що Європейська Комісія ще напередодні розширення ЄС, запропонувала конкретні кроки, щоб розширення Союзу не перетворилося в чергову «залізну завісу», яка згодом почне розділяти континент.

Приєднання десяти нових країн 1 травня 2004 року є вирішальним етапом у розбудові Європейського Союзу. Це розширення є найбільшим за всю історію, приєднавши 74 мільйонів жителів до населення Союзу, яке зараз становить 455 мільйонів чоловік і охоплює країни, демографічний режим яких помітно відрізняється від демографічного режиму п'ятнадцяти старих країн-членів.

У восьми з десяти нових країн-членів, у країнах Центральної та Східної Європи, зростання населення є негативним або дуже низьким, а їхні фундаментальні демографічні характеристики нагадують, що ці країни належать до регіону континенту, який довго вважався «іншим». До цього часу країни, які приєдналися до Європейського економічного співтовариства та Європейського Союзу, ще до свого вступу зменшили різницю щодо існуючих країн-членів. Негайним наслідком цього розширення Союзу буде омолодження населення Співтовариства, а також уповільнення його зростання. Якщо підвести підсумки економічного росту Євросоюзу за 5 років після надання членства 12 новим країнам, представники Єврокомісії відзначили, що в цілому ця подія мала надзвичайно позитивний вплив для всієї європейської співдружності. Розширення стало історичним стабілізуючим фактором для всього Європейського Союзу.

Якщо звернути увагу на статистичні дані, після прийняття нових країн до складу ЄС в 2004 року відбувся дійсно різкий стрибок як і в соціально-економічній, так і в політичній сферах. Європейський ринок завдяки розширенню став найбільшим об'єднаним ринком у світі. Найголовнішою метою розширення Європейського Союзу в 2004 році – було покращення рівня життя людей. Як вважають більшість політичний експертів, саме економічний рівень та рівень демократії почав динамічний процес створення «м'якої сили» Євросоюзу, саме це стало так званим магнітом, який і почав притягувати до себе інші країни та народи.

Перед вступом до Європейського Союзу, у більшості країн були побоювання щодо того, чи зможе вистояти їхня економіка у відкритій конкуренції з більш могутнішими державами. Навіть завдяки багаторічним

реформам цих держав, різниця в рівні економічного розвитку залишалася на час вступу значною. Країни, що приєдналися до складу ЄС в 2004 році, склали 21% його населення, але їхня частка в сукупному ВВП сягала лише 7% [5, с. 279].

Жодного економічного спаду чи катастрофи в нових державах не відбулося, а навпаки країни швидко зорієнтувалися та почали використовувати нові економічні можливості. Національні виробники досить швидко адаптувалися до нових реалій Євросоюзу. Всі держави продемонстрували достатньо високий рівень економічного зростання, залучення інвестицій та збільшення обсягів торгівлі. Громадяни Євросоюзу здобули можливості та права вільно працювати в будь-якій з держав-членів. Це стало однією з найцінніших можливостей, яку надало їм членство у ЄС.

Але варто звернути увагу на тому, що на самому початку був певний перехідний період. Члени Союзу, які ввійшли до ЄС значно раніше, отримали право на запровадження тимчасового обмеження вільного працевлаштування у себе громадян нових країн-членів. Оскільки на 2004 рік рівень життя значно відрізнявся між цими країнами, то цей крок здавався достатньо логічним. З боку «старих» членів панувала передбачливість щодо значного напливу трудових мігрантів, вони вважали, що він може розбалансувати ринки праці. Але «нові» країни-держави мали велику можливість для швидкого освоєння кваліфікованої робочої сили.

Все ж таки, «старі» країни-члени вибороли своє право на обмеження доступу до своїх ринків праці на 7 років за формулою 2+3+2 [9, с. 64]. На самому початку кожна країна мала повне право не надавати вільного працевлаштування на термін два роки. Але щоб продовжити термін ще на три роки, країна мусила повідомити про свої наміри Єврокомісію, а точніше про наміри завершення першого періоду. Така ж сама тактика залишалася і стосовно останнього дворічного терміну, але вже на цей раз потрібно було обґрунтувати свою позицію щодо потреби в обмеженні. Та також варто зазначити на тому, що ці обмеження не стосувалися Кіпру та Мальти.

Але були країни які не запровадили жодного обмеження в 2004 році – це Швеція, Велика Британія та Ірландія. Також в 2006 році до них приєдналася Іспанія, Греція, Італія, Португалія та Фінляндія. Вже в перші роки країни Євросоюзу довели надмірність побоювань щодо виникнення проблем для трудових ринків країн ЄС внаслідок розширення. Дослідження довели, що саме попит на працю, знання мови та кваліфікація стали саме тими визначальними факторами для трудової міграції всередині ЄС [46]. Одним із найпотужніших напрямків трудової міграції для громадян «нових» членів-держав була саме Німеччина, навіть не зважаючи на той фактор, що вона досить активно виступала за трудове обмеження для мігрантів.

Після приєднання до Євросоюзу, нові країни стали виробляти значно якіснішу продукцію, яку могли продавати в інших країни ЄС та за його межами, завдяки новим реформам та участі в єдиному ринку. Саме в цих країнах дуже швидко зросли показники експортної діяльності. Експортний бум відмінно продемонструвало зростання співвідношення обсягів експорту на душу населення. Найпомітніший цей вплив виявився у Словаччини, який станом на 2004 рік становив 7,8 тис. доларів США, а вже на 2011 рік він сягав 15,8 тис. доларів. Також варто виділити Естонію, в якій на 2004 рік він становив 6,5 тис. доларів, а в 2011 році – 15,1 тис. доларів, та в Чехії 7 тис. доларів перетворилися на 15 тис. доларів США [11].

Надзвичайно показовою стала торгівля високотехнологічними товарами: комп'ютерною технікою, продукцією авіабудування, машинами, фармацевтикою, науковими обладнаннями тощо. Варто зазначити на тому, що в Україні стало більше можливостей придбати нові телефони відомих брендів вироблених в Угорщині, новітні телевізори польського виробництва та навіть автомобілі із Словаччини. Спроможність країни виготовляти таку продукцію є показником не лише модернізації економіки, а й достатньо гарного інвестиційного клімату.

Шенгенський простір та єдина валюта стали загальноновизнаними та великими досягненнями Європейського Союзу. Варто зазначити на тому, що

приєднатися до них мала право кожна держава, що приєднувалася до Євросоюзу та дотримувалась певних критеріїв.

Шість із десяти країн, які приєдналися до Європейського Союзу в 2004 році, змінили свої національні валюти на єдину європейську валюту і таким чином стали єдиною Єврозоною. Ними стали Словенія, Кіпр, Мальта, Словаччина, Естонія та Латвія. Також 1 січня 2015 року до них приєдналася Литва.

Більшість європейських країн-членів вважають, що Європейський Союз позитивно впливає на їх економічний стан та збільшує їх економічний, а також політичний вплив. Але не зважаючи на це, дуже важливим фактом залишається те, що напруженість завжди панувала між країнами, які прагнуть «все більш тісного союзу» шляхом більшої інтеграції та тими країнами, які в свою чергу вважають, що краще буде підтримувати блок на більш міжурядовій основі, з метою покращення захисту свого національного суверенітету. Як наслідок, деякі країни-члени почали відмовлятися від певних аспектів інтеграції, включаючи Єврозону та Шенгенський простір. В цій ситуації варто виокремити Велику Британію, яка в свою чергу традиційно не бажала поступатися занадто великим суверенітетом під час свого перебування як країна-член Євросоюзу. Ще один класичний розрив у ЄС лежить між великими та малими державами, маленькі члени часто обережно ставляться до ініціатив, які за їхніми побоюваннями, можуть дозволити більшим країнам домінувати у прийнятті рішень ЄС.

Взагалі різні історії, географічні та економічні особливості та уподобання можуть впливати на політичні мотиви держав-членів. Розширення Євросоюзу на Схід приєднало до себе багато країн-членів, які мають в своєму минулому радянський контроль, що може надати інших барв до їх поглядів щодо реформування Євросоюзу на теперішніх етапах, а також взаємовідносинах з Росією. Варто зазначити, що інколи такі розбіжності спричиняли тертя зі «старими» країнами-членами Євросоюзу.

Точка зору більшості серед громадян країн-членів також історично прихильна щодо Євросоюзу. Більшість громадян Європейського Союзу цінують

свою свободу щодо вільних подорожей, в змозі вільно працювати та жити в інших країнах ЄС. Але деяка частина європейської громадськості завжди мала певні власні настрої проти Євросоюзу. Традиційно такий євроскептицизм був викликаний страхом втрати національного суверенітету або занепокоєнням щодо «дефіциту демократії» Євросоюзу. Це можна пояснити переживанням та відчуттям, яке спричинене тим, що звичайні громадяни не мають права голосу щодо рішень, прийнятих у далекому Брюсселі.

Але протягом останнього десятиліття економічні труднощі Європи та занепокоєння щодо нерівності доходів, імміграції та глобалізації посилили підтримку популістських партій у всій Європі.

Австрія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Італія, Нідерланди, Польща, Іспанія та Швеція належать до тих країн Євросоюзу з відомими популістськими і, в деякій мірі, євроскептичними партіями. Партії з помірно євроскептичними поглядами очолюють уряди Польщі та Угорщини. У 2017 році євроскептична, антиіммігрантська, права партія «Альтернатива для Німеччини» отримала достатню підтримку на федеральних виборах, щоб вперше увійти до парламенту, ставши єдиною ультраправою німецькою політичною партією, яка зробила це одразу після закінчення Другої Світової Війни. Саме ці партії чинили немалий тиск на основні партії, щоб вони прийняли певні їхні позиції з таких питань, як міграція та подальша інтеграція до ЄС. Рішення уряду Великобританії провести публічний референдум про продовження членства в ЄС у 2016 році було зумовлено посиленням тиску з боку жорстких євроскептиків як всередині, так і за межами правлячої Консервативної партії.

Незважаючи на занепокоєння щодо євроскептицизму, опитування громадської думки показують, що більшість громадян, які належать до Європейського Союзу підтримують його. Деякі аналітики відзначають, що євроскептичні партії на виборах до Європарламенту в 2019 році показали те, що очікувалося. Труднощі, з якими зіткнулася Велика Британія, намагаючись вийти з Євросоюзу, схоже, придушили євроскептичний ентузіазм в інших країнах ЄС.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Проблема розширення ЄС після 2014 року: географія та кандидати

На даний момент географія потенційного розширення Співтовариства охоплює два регіони – Західні Балкани та пострадянські країни (Україна, Грузія та Молдова). Кожна з цих країн має власну історію та динаміку відносин з ЄС, а головне різний ступінь готовності до переговорів про приєднання і пройдений шлях внутрішніх реформ [26. с.113].

Станом на початок 2022 р. статус країни-кандидата в члени ЄС мали лише 5 держав – Албанія, Туреччина, Північна Македонія, Чорногорія та Сербія.

Колишня Югославська Республіка Македонія подала заявку на вступ до ЄС 22 березня 2004 р., але ще не отримала офіційного статусу країни-кандидата. ЄС працює над новим розширенням у західнобалканському регіоні. Він вважає, що цим країнам судилося стати членами ЄС, коли вони будуть готові.

Туреччина подала заявку на членство ще 14 квітня 1987 року та офіційно отримала статус кандидата на вступ в грудні 1999 р. У рекомендації від 6 жовтня 2004 р. Європейська Комісія відзначила, що Туреччина достатньою мірою відповідає Копенгагенським політичним критеріям та рекомендувала розпочати переговори про вступ (за певних умов). Тому Європейська рада в грудні 2004 р. запланувала початок переговорів на жовтень 2005 р.

Напротязі останніх 15-ти років Європейський Союз відкриває для себе перспективу членства з країнами Західних Балкан. Всі ці роки Західні Балкани дуже прагнуть долучитися до Євросоюзу та роблять все можливе, щоб отримати статус країни-члена ЄС. Процес підготовки до вступу в Євросоюз розширить можливості прогресивних сил у цих країнах і створить простір для внутрішніх рухів за реформи, за допомогою яких буде змінений спосіб роботи суспільства, політики та економіки. Внаслідок цього членство збереже ці зміни та захистить інститути ліберальної демократії.

Станом на 29 вересня 2021 рік країни ЄС не дотрималися своєї обіцянки та повідомили балканським країнам, що на даному етапі вони не можуть увійти до ЄС. Північна Македонія та Албанія – це країни, які мають офіційний статус країн-кандидатів. У серпні 2021 року Північна Македонія отримала підтримку Чехії, Австрії та Словенії, завдяки чому вона отримала змогу розпочати переговори з ЄС. Якщо розглядати ситуацію Косово, Боснії та Герцеговини, то на даному етапі вони розглядаються лише як потенційні кандидати [45].

Країни Західних Балкан звернулися до ЄС з пропозицією прискорити переговори, які стосуватимуться вступу, цим самим розглядаючи членство у блоці для того, щоб завадити спробам Росії та КНР одержати вплив у регіоні, до якого вони прагнуть.

Якщо згадати те, що відбувалося перед Салонічним самітом у 2003 році, то були війни, які розділили Югославію в 1990-х роках, розпад державної влади в Албанії в 1997 році, ледве відвернута громадянська війна в Македонії (2001 рік), а також досвід націоналізму та знищення Сербії та Хорватії. Саме цей основний суспільний договір між балканськими державами та ЄС виявився добре підходящим для консолідації демократії на пост-югославському просторі. На той час можна було подумати, що настає новий демократичний етап, після смерті хорватського діяча Ф. Туджмана в 1999 році, а також повалення режиму Милошевича в Сербії в 2000 році. Після цього Європейський Союз розгорнув військові та цивільні місії в Косові та Македонії, Боснії та Герцеговині, згідно з новим інструментом – Спільною політикою безпеки та оборони, яка була введена у відповідь на події на Балканах [53]. Відтоді Євросоюз розглядав країни регіону в першу чергу через призму розширення, і процес вступу є основою його загального підходу до Балкан.

Якщо брати окремі аспекти, то така політика дала гарний результат. Також якщо не зважати на деякі інциденти, зокрема в Косово, з початку 2000-х років в регіоні не сталося жодного серйозного насильства. Косово, Чорногорія, Сербія, Боснія і Герцеговина, Албанія та Македонія, мають демократичні інститути та регулярні вибори [25]. Варто зазначити на тому, що влада мирно і неодноразово

переходила між урядом і опозицією в кожній країні, крім Чорногорії. Усі вони прагнуть досягти своєї мети – вступу до Євросоюзу: Сербія та Чорногорія розпочали переговори про членство, а Албанія та Македонія, як очікується, розпочнуть переговори найближчим часом. Взагалі європеїзація – це адаптація політики та інституцій країн до вимог членства в Європейському Союзі та їхня ширша орієнтація на фундаментальні цінності, точно це все спрацювало.

На сьогоднішній день почуття оптимізму, яке супроводжувало події 2000-х років, майже повністю зникло. Натомість з'явилося відчуття здвигу політики з боку Євросоюзу і застою. Різні країни-члени виступили проти розширення, від Нідерландів до Австрії, приєднавшись до таких, як Франція. Але відбулося неочікуване, і одна із найголовніших прихильників розширення, Британія, покинула ЄС. Негативна громадська думка всередині країн формує ставлення провідних держав-членів до розширення, а також до Балкан.

В результаті попередніх подій Європейський Союз втратив значну частину свого статусу та впливу в регіоні, що підриває саме поняття «м'якої сили». В той же час політичні еліти на Балканах навчилися грати в європейську інтеграцію, прийнявши мову реформ, верховенства права, залучення громадянського суспільства – водночас зміцнюючи свою владу через контроль над громадським простором, ЗМІ, політичні партії та інші установи. Інші лідери відкрито кидають виклик ЄС без наслідків [39].

У Сербії, яку Європейська комісія схвалила як «лідера», коли відбувався процес вступу, спостерігається помітне зниження політичної свободи, оскільки президент Вучич, якого комісар з розширення Й. Хан регулярно називає «мій друг», посилює свою позицію щодо ЗМІ, в політичному житті в цілому.

Чорногорія, яка була сертифікована Комісією, керується тією ж партією після розпаду Югославії, а також її лідер Міло Джуканович перебуває при владі з 1991 року майже без перерв.

Боснія і Герцеговина зазнала найбільших труднощів з тим, щоб досягти мінімуму, щоб просунути заявку на членство, чому перешкоджає складний

конституційний устрій та посилення відцентрового імпульсу серед сербських і хорватських громад країни.

Тим часом Косово переслідує боротьба між таборами президента Х. Тачі та прем'єра Р. Харадіная, суперечка, яка посилює погане управління, корупцію, економічні проблеми. Окрім того, країна залишається невизнаною п'ятьма країнами-членами ЄС, не має однозначної перспективи членства. Її стратегія тривалих переговорів про нормалізацію з Сербією залишається неефективною.

Належне функціонування демократичних інституцій залишається ключовим викликом у ряді країн. Центральна роль, яку відіграють національні парламенти з точки зору захисту демократії, має бути включена в політичну культуру. Парламентський контроль часто підривається через недостатню звітність уряду, слабку структуру парламентських комітетів та надмірне використання термінових парламентських процедур. Хоча проведення виборів взагалі проходить без серйозних інцидентів, важливі недоліки, в тому числі щодо управління виборами та політичного втручання у звіти ЗМІ, впливають на цілісність загального передвиборчого та виборчого процесу.

Як регіон, Західні Балкани стали свідками вираженого погіршення демократичного життя протягом останніх кількох років, за винятком Македонії в 2017 році [48]. Але навіть там це сталося лише після того, як стали відомі кричущі факти зловживання владою, а після тривалих масових демонстрацій проти чинного керівництва, ЄС відмовився від пасивності, закликавши до розслідування звинувачень та діалогу між урядом та опозицією, що врешті призвело до зміни влади. У політиці ЄС щодо Балкан виправдані побоювання щодо нестабільності перетворилися на прихильність Брюсселя до стабільності майже за будь-яку ціну, що загальмувало переговори про членство з країнами регіону і сприяло посиленню автократичних тенденцій.

За останні роки, події на Західних Балканах можна охарактеризували як демократичну кризу і це стає поступово помітно у занепаді свободи ЗМІ. Хоча кожна країна має свої особливості, занепад торкнувся не лише Боснії і Герцеговини та Косово, які найбільш віддалені від вступу, а й Сербії та

Чорногорії. Також варто відзначити, що навіть Хорватія, яка приєдналася до Європейського Союзу ще в 2013 році, зазнає подібних невдач.

Насправді, демократичний занепад у деяких державах-членах ЄС є проблемою не лише для зовнішньополітичного авторитету ЄС чи його зниження здатності служити взірцем для країн, які вступають до Євросоюзу. В перу чергу це демонструє досить слабкий стан демократичних інститутів у більш загальному плані, навіть у сталих ліберальних демократіях.

Навіть якщо повернутися в історію та згадати випадки в Угорщині та Польщі, то можна зробити висновок, що вони є досить повчальними у цьому відношенні. Обидві країни були лідерами демократичних перетворень, які охопили колишній комуністичний світ після 1989 року, і в обох країнах зміна була зумовлена широкими та сильними внутрішніми імпульсами, а не лише стимулювалася ззовні, як сьогодні на Балканах.

Наступними потенційними кандидатами стати країнами-членами Європейського Союзу є Україна, Грузія та Молдова. Відносини між Молдовою та ЄС регулюються ЄПС (європейською політикою сусідства). За останні роки Молдова побудувала досить міцні стосунки з країною-членом ЄС, Румунією. Країни мають спільну культуру, мову, традиції [8]. Також Молдовський прапор є зміненою версією румунського зразка, у центрі якого накладається молдовська зброя. Найбільша проблема Молдови – це рівень бідності, країна є найбіднішою з серед усіх потенційних членів ЄС. Саме це є головною причиною, чому Молдова не могла подати заяву на вступ до ЄС.

Попри всі труднощі Європейський Союз останні роки розвивав більш тісні стосунки з Молдовою, розширюючи межі співпраці до поглиблення та поступової економічної інтеграції. Важливим фактом є те, що ЄС відкрив свій офіс в Кишиневі, 23 березня 2005 року, призначивши Адріана Якобовіца де Сегеда спеціальним представником у Молдові, де головною метою було поставлено вирішення кризи в Придністров'ї. 6 жовтня 2006 року ЄС відкрив другий офіс, на чолі якого був призначений Чезаре де Монтіс.

Як вже нам відомо, у 2014 році Європарламентом була прийнята резолюція, в якій було прописано, що "відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз Грузія, Молдова та Україна, а також будь-яка інша європейська держава мають європейську перспективу та можуть подати заявку на членство в ЄС відповідно до принципів демократії, поваги основних свобод та прав людини, прав меншин та забезпечення верховенства прав".

Після відвідання молдовсько-румунського кордону, прем'єр-міністр Молдови Ю. Леанка заявив, що Молдова має амбіційну мету, яку вони планують досягти – зробити все, щоб Молдова стала повноправним членом Європейського Союзу, коли Румунія буде голосувати в ЄС в 2019 році.

Також неодноразово деякі політики як і Румунії, так і Молдови виступали за об'єднання двох країн. Це припускалося тим, що нинішні території Молдови увійдуть до складу Румунії та внаслідок чого до Євросоюзу, але не зважаючи на такий сценарій, проблема Придністров'я так і залишається невирішеною. Це передбачалося тим, що молдаване автоматично отримали б румунський паспорт, якщо вони засвідчать, що їх предки колись були румунами (ще до поділу країн).

У січні 2014 року Молдова сформулювала план дій з приводу встановлення безвізового режиму з ЄС, але це відносилось лише до короткостроковий поїздки від Уповноваженого ЄС з питань внутрішніх справ. У листопаді 2013 року Комісія запропонували припинити вимоги, які стосувалися візового режиму для громадян Молдови, які мають біометричні паспорти, а в лютому 2014 року питання було вирішене та візові вимоги були скасовані. Парламент проголосував «за», внаслідок чого громадяни Молдови отримали безвізовий режим з ЄС.

На теперішньому етапі Молдова та Грузія подали заяву на вступ до ЄС одразу ж після України за програмою прискореної процедури. Цим самим президент Молдови М. Санду заявила, що в цей складний момент Молдова повинна діяти швидко, щоб забезпечити країні свободу, європейське майбутнє і демократію для усіх громадян. Також вона добавила допис на своїй сторінці в Twitter з церемонії підписання заяви для надання країні статусу країни-кандидата

Євросоюзу та заявила, що громадяни Молдови готові разом з владою трудитися над стабільним майбутнім своєї країни.

Наразі Санду також згадала у своїй промові болючу для Молдови тему – це регіон Придністров'я. Вона прокоментувала це тим, що хоч зараз Молдова не бачить ніяких планів від російський військ, які там розташовані вже останні 30 років, але в той же час ситуація залишається неконтрольованою та все залежить від подальших подій в Україні.

На початку ХХІ ст. основними ідеологічними концепціями щодо європейської інтеграції в Грузії стали національно-демократична та ринково-інтеграційна. З того часу, як до влади прийшов постреволюційний уряд у країні дуже швидко поширилась ідеологія, яка об'єднала ідеї політико-економічної інтеграції Грузії до Євросоюзу. Прийнято вважати, що відносини ЄС та Грузії побудовані і тримаються на основі Угоди про партнерство та співробітництво між Грузією та Європейськими співтовариствами і їх державами-членами. Ця угода охоплює майже всі аспекти взаємовідносин Грузії та Євросоюзу. Угода про партнерство була і залишається дуже важливою та взаємовигідною для обох сторін, а особливо для Грузії, оскільки в час підписання цієї Угоди – молода країна потребувала зовнішньої підтримки.

На початку ХХІ ст. ЄС розпочав новий етап поглиблення інтеграції та розширення її масштабів. З самого початку це було безпосередньо зв'язано з внутрішньою та зовнішньою безпекою Західних країн Європейського Союзу.

Для того, щоб посилити співпрацю в 2003-2004 рр. Європейська комісія запропонувала провести новий зовнішньополітичний курс з його сусідами, в наслідок цього і виникла вищезгадана Європейська політика сусідства. До цього курсу Грузія була долучена за власною ініціативою, разом з Вірменією та Азербайджаном. Варто зазначити на тому, що участь Грузії у Європейській політиці сусідства не була випадковою, оскільки «Революція троянд» 2003 року посилила заінтересованість не тільки до Грузії, але і до всього регіону [34. с. 7].

Наступним етапом співпраці стала нова ініціатива ЄС – «Східне партнерство», головною метою якого стало зміцнення інтеграції між

Європейським Союзом, країнами Східної Європи та країнами Південного Кавказу. Завдяки успішним реформам та достатньо швидким темпам зближення країн-партнерів з Євросоюзом, Східне партнерство дало гарну можливість в індивідуальній реалізації своїх політичних прагнень. Завдяки цьому Грузія мала гарну нагоду просунути далі, ніж її сусіди в реформуванні суспільства та питаннях, які стосуються корупції [34, с. 8].

В економічних стосунках можна помітити зростаючий інтерес ЄС до Грузії. Євросоюз розглянув економічний потенціал країни, звернув увагу на проведені країною реформи та виявив позитивний вплив на економічні стосунки та досягнення ЄС та Грузії. Завдяки цим інтеграціям, економічні стосунки Євросоюзу поглиблювалися та розвивалися чим далі, тим динамічніше.

Для Грузії торгівля та інтеграція у світову економіку дуже важлива та є пов'язаною із загальним економічним розвитком. Для Грузії залишаються тісно пов'язаними торгівля та інтеграція у світову економіку та загальний економічний розвиток. Особливе значення для неї набувають тісні торгівельні відносини з ЄС, саме вони здійснюються в рамках Угоди про партнерство і співробітництво. Також завдяки цій Угоді, Грузія отримує змогу залучити інвестиції та створити нові робочі місця [35, с. 711].

На мою думку варто відзначити те, що Грузія внесена в список тих країн, які користуються загальною системою пільг від Європейського Союзу, завдяки цьому на велику кількість товарів, які експортує Грузія до Європейського Союзу не накладаються податки.

Головною метою Євросоюзу в відносинах з новими країнами-сусідами є формування зони стабільності на кордонах Союзу, тому ЄС зацікавлений у врегулюванні конфліктів на території Грузії. Саме тому ЄС надає підтримку Грузії ще з 1990-х років проектам, які спрямовані на мирне врегулювання конфліктів, які стосуються Грузії, а також відіграв значну роль у врегулюванні російсько-грузинсько конфлікті в 2008 році. Основна позиція Євросоюзу полягає в тому, щоб розглядати Південну Осетію і Абхазію невід'ємними частинами

суверенної території Грузії. Та найголовнішою є політика ЄС, яка спрямована проти підтримки визнання самопроголошених республік.

Якщо розглядати енергетичну безпеку, то тут потрібно в першу чергу зазначити те, що Грузія має вигідне геополітичне розташування і саме завдяки цьому вона має брати на себе обов'язки надійного та відповідального партнера для Європейського Союзу.

Після набуття Грузією незалежності, ЄС підтримував її та надавав гуманітарну, продовольчу та соціально-економічну підтримку. В 1990-х роках ця допомога набула технічного характеру, зокрема підвищилася продовольча безпека в сільськогосподарській сфері.

Значення Грузії для ЄС виражається не тільки в фінансовій і технічній допомозі, а й у зацікавленості в тому, щоб допомогти Грузії побудувати демократичне суспільство та сучасну державу таким шляхом, щоб вона не втратила свою індивідуальність, і одночасно розумно скористалася досвідом провідних європейських держав.

Як я вже відмітила раніше, Молдова і Грузія подали заявки на членство в Європейському Союзі по прискореній програмі, одразу ж після України. Ця заява була підписана прем'єр-міністром Грузії, Іраклієм Гарібашвілі, тим самим він відзначив, що це історичний день для всієї країни. Подача заяви на членство в Євросоюзі для Грузії це дійсно важливий етап на шляху до Європейської інтеграції. В своїй промові він зазначив, що це дійсно той етап, який відкриє країні нову сторінку в історії її розвитку. Також за його словами, грузинський народ завжди був орієнтований на європейське майбутнє. Взагалі подачу заяви на вступ до ЄС, Грузія планувала в 2024 рік, але вирішила прискорити своє рішення, через війну, яку розгорнула Росія, на території України.

3.2. Перспективи європейської інтеграції України

Вже багато років в Україні тривають дискусії щодо її вибору стосовно майбутнього розвитку, а точніше інтеграційного та цивілізаційного процесів. Саме друга половина ХХ ст. продемонструвала радикальне відновлення та консолідації європейського континенту. Також було продемонстровано зростання його привабливості та вплив у світі.

Відносини України та Європейського Союзу – це двосторонні відносини між Україною та ЄС у сфері міжнародної економіки, політики, освіти, культури та науки. Та вже з березня 2022 року Україна стала можливим кандидатом на членство в Європейському Союзі.

Вперше Україна продемонструвала свою готовність щодо започаткування взаємовідносин з ЄС ще 2 липня 1993 року. Це було проголошено у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України», цим самим заявивши про власні євроінтеграційні прагнення [6].

Варто почати з того, що відносини України з Європейським Союзом були основоположенні ще в грудні 1991 року, незабаром після того, як Україна здобула свою незалежність. Це відбулося в той час, як міністр Нідерландів від імені представника однієї з головних країн Євросоюзу надіслав листа Україні від імені ЄС, цим самим визнавши її незалежність.

Після чого стратегічний курс України був спрямований на європейську інтеграцію, згодом він був підтверджений та розвивався у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку було схвалено 11 червня 1998 р., а також у Програмі інтеграції України до ЄС, яка була схвалена вже 14 вересня 2000 р. В цій програмі була проголошена найголовніша та довготермінова стратегічна мета - європейська інтеграція України [1. С. 160].

У квітні 1992 року Єврокомісія прийняла рішення провести переговори з Україною, Білоруссю, Росією та Казахстаном. На цих переговорах вона поставила за мету підписати угоду про співробітництво. А вже в березні 1993 року почалися офіційні переговори між Україною та Євросоюзом, після чого і

було ухвалено Постанову Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України», де було чітко і ясно прописано, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом - до повного її членства у цій організації» [6].

14 червня 1994 року в Люксембурзі відбулося підписання Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), на якій були присутні президент України, представники держав-членів ЄС та президент Єврокомісії [13, с. 7]. Завдяки цій угоді було започатковано економічно-правову основу у відносинах України та Європейського Союзу.

В Угоді про партнерство передбачалося, якщо Україна буде на шляху просування економічних реформ, то будуть створені умови для переговорів, на яких будуть розглядатися подальші шляхи розвитку у просторі вільної торгівлі. Мені хотілося б наголосити на тому, що таке саме положення було і в інших УПС, які раніше укладалися з державами-членами Співдружності Незалежних Держав. Якщо зробити історично-правовий аналіз, то можна зробити висновки, що воно мало еволюційний характер, відслідковується залежність від успіху країни на шляху правових та економічних реформ, а також рівень співробітництва між ЄС та країною, з якою було укладене це рішення, міг бути чимало розширений. Виходячи з цього, можна зробити висновки, що завдяки впровадженню цього положення, Європейський Союз заохочував Україну до активнішої дій на шляху структурних та інституційних реформ.

10 листопада 1994 року ця угода була затверджена Верховною Радою. Своєї чинності вона набула 1 березня 1998 року, після того, як її затвердили усі члени ЄС [14, с. 16]. Після того, як угода набула чинності, в тому ж році був створений Комітет Україна-ЄС, перше засідання якого відбулося 5 листопада 1998 року у Брюсселі.

Наблизити Україну до Європейського Союзу мало було ухвалення низки нових документів. Таким чином, у грудні 1999 року, було створено спільну стратегію Євросоюзу щодо України, а також у вересні 2000 року указом Президента України було схвалено програму інтеграції України до Європейського Союзу.

Незабаром в своєму щорічному зверненні до парламенту «Про внутрішній та зовнішній стан України» під назвою «Європейський вибір» 31 травня 2002 року, Президент України виклав наступні цілі:

1. в 2003-2004 роках: потрібно було підписати угоду з ЄС про асоційоване членство та провести перемовини про зону вільної торгівлі.
2. в 2004-2007 роках: Україна мала була виконати усі необхідні процедури для набуття чинності угоди про асоційоване членство та стати ним.
3. в 2005-2007 роках: Україні потрібно було створити Митний Союз з Євросоюзом.
4. в 2007-2011 роках: потрібно було виконати умови, необхідня для вступу в ЄС [30. с. 156].

Переговори між Україною та Євросоюзом, які відбувалися для того, щоб укласти нові посилені угоди були розпочаті в березні 2007 року і у вересні 2008 року на саміті України та Євросоюзу, який було проведено у Франції – обидві сторони досягли домовленості про те, що нова посилена угода буде називатися Угодою про асоціацію. 24 листопада 2009 року набув чинності Порядок денний асоціації між Україною та Європейським Союзом. Саме він став інструментом, який мав визначити ключові реформи, внаслідок чого Україна мала б приділити окрему увагу на виконання реформ протягом наступних декількох років для того, щоб була можливість скористатися перевагами інтенсифікованої співпраці та поліпшення доступу до ринків, які передбачалися в угоді про асоціацію. Цим самим документ визначив ряд пріоритетів для співробітництва, найважливішими з яких були:

- торгівля;
- конкуренція;
- співпраця у сфері енергетики;
- економічна співпраця;
- політичний діалог.

Важливо також відзначити той факт, що в період у 2007-2012 роках пройшов 21 раунд переговорів, які стосувалися угод про асоціацію. Також були проведені 18 раундів переговорів з питань, які стосувалися розділу угоди про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

Угода про асоціацію була розпочата ще в 2012 року, але 21 листопада 2013 року український уряд припинив підготовку до підписання Угоди про Асоціацію. Це відбувалося під час президентства проросійського політика В. Януковича, він навіть поїхав до Вільнюса 28-29 листопада 2013 року і взяв участь у саміті ЄС, але підписання угоди так і не відбулося.

Саме відмова від підписання угоди стала причиною Євромайдану в Україні, внаслідок чого це призвело до усунення президента Януковича та уряду М. Азарова після Революції Гідності в лютому 2014 року. Вже 21 лютого 2019 року у преамбулу Конституції України були внесені зміни, які закріпили у документі вступ України до НАТО і ЄС як стратегічну мету.

Політична частина угоди про Асоціацію Україна – ЄС була підписана прем'єр-міністром А. Яценюком 21 березня 2014 року, а економічна частина була підписана президентом П. Порошенко 27 червня 2014 року .

У січні 2016 року Україна приєдналася до поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі, а вже 11 червня 2017 року Україні було надано безвізовий режим для в'їзду до Шенгенської зони на 90 днів. Також в жовтні 2012 року був укладений авіаційний безвіз до Євросоюзу. 16 березня 2022 року Україна приєдналася до синхронної мережі континентальної Європи, а саме ENTSO-E (європейська мережа системних операцій передачі електроенергії).

Коли російські танки та артилерія просувалися на Харків і Київ, президент Володимир Зеленський підписав заявку на вступ до Європейського Союзу. Він

закликав до спеціальної процедури вступу, щоб забезпечити швидкий вступу України до ЄС, але Україна спочатку не прагнула до членства в ЄС під ракетним вогнем. Як Молдова та Грузія, вона розглядає свій нинішній статус асоціації з Євросоюзом як етап для вступу. Заява від 28 лютого була закликом про допомогу від страшної війни. Перші відповіді Європейської комісії та Європейського парламенту вказували на велику політичну симпатію до термінового заклику України, але лідери ЄС не висловлюють перспективи швидкого вступу. Ця стриманість є результатом досвіду того, що переговори про членство, як правило, складні й тривалі, і що немає коротких шляхів до мети. Справді, є інтереси ЄС, які суперечать чіткій перспективі членства. У будь-якому випадку Європейський Союз має додати компонент безпеки, що супроводжує його політику інтеграції та співпраці з країнами Східного партнерства.

У відповідь на заявку України на членство президент Урсула фон дер Ляєн негайно відповіла президенту Зеленському, що вона хоче, щоб Україна стала членом Євросоюзу. Це вийшло за межі формули внутрішнього консенсусу ЄС, згідно з якою ЄС визнає прагнення України та її вибір для Європи. Хоча Комісія в Брюсселі завжди є доброзичливим керівником процесу розширення, саме країни-члени визначають курс і темп прогресу.

Після «Помаранчевої» революції в 2004 році, російсько-грузинської війни 2008 року, визнання РФ відколотих територій Абхазії та Південної Осетії та ініціювання ЄС Східного партнерства (СВП) у 2009 році країни Балтії, Польща більш відкрито виступали за вступ до так званого Асоційованого тріо (Україна, Молдова та Грузія). Але ні Франція, ні Німеччина не наслідували цього прикладу. Навіть після Євромайдану в 2013-2014 роках, анексії Криму Росією вони наполягали на тому, що в середньостроковій перспективі порядок денний очолює успішна імплементація угод про асоціацію, включаючи поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA), а не членство в ЄС. В той же час Євросоюз розглядає війну Путіна проти України як поворотний момент.

На мою думку, вступ України до Євросоюзу є дійсно пріоритетним, так як нашій країні дістанеться можливість вийти на один рівень з провідними країнами

Європейського Союзу та прийняття України до співдружності вільних та розвинутих як в політичній, так і в економічній сфері держав:

- По-перше, Європейський Союз – це розвиток економіки на високому рівні. Вступ України до ЄС, відкриє їй шлях до одного з відкритих світових ринків, більшого ніж ринки США та Японії. Оскільки ринок ЄС – це єдиний ринок, до якого відносяться майже 500 мільйонів користувачів та 30 мільйонів фірм та компаній, які не лише виробляють, а й користуються цими товарами за єдиними стандартами та правилами.

- По-друге, в країнах ЄС висока якість життя. Якщо порівнювати показники рівня життя в Європейському Союзі та в Україні, то в ЄС він значно перевищує. Саме вступ до ЄС дозволить Україні долучитися до його економічних та соціальних програм, цим самим піднявши рівень освіти та охорони здоров'я.

- По-третє, в ЄС дуже цінуються права кожної людини. Судовий захист є дійсно ефективним та доступним, конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина є високі і надійні.

- По-четверте, розвинена демократія. На сьогоднішній день розвиток демократичних інститутів в країні є дуже важливим та одним із основоположних критеріїв для вступу в ЄС. Коли країна обирає курс на європейську інтеграцію, вона має продемонструвати своїм громадянам відчутні демократичні зміни. Також країна має показати, що вона готова боротися за свою демократію. На сьогоднішній день, Україна бореться не лише за свою незалежність та демократію, а демократію всього світу, в тому числі і Європи.

- По-п'яте, енергетична безпека. На сьогоднішній день, враховуючи сучасні умови, ще жодна європейська держава не змогла забезпечити свою одноосібну енергетичну безпеку. Тому рухаючись до вступу в ЄС, Україна намагається отримати підтримку та відстоювання своїх енергетичних інтересів з боку провідних країни Європи.

ВИСНОВКИ

Європейський Союз має тенденцію до розширення, незважаючи на початкові побоювання, які відчувають багато з нинішніх країн-членів, перш за все країни Західної Європи. Процес часто займав набагато більше часу і виявився більш болючим, ніж очікували заявники. Тринадцять років, що пройшли між першими заявками Британії, Ірландії та Данії, були шість років для Греції, дев'ять для Португалії та Іспанії і більше десяти років для більшості тих, хто приєднався до 2004 року.

Розвиток нових сфер політики стимулювався тим, що нові члени додали свої пріоритети, а також потреби до пріоритетів і потреб існуючих держав-членів. Наприклад, фінансовий перерозподіл не розвинувся б так далеко, якби не розширення у 1973, 1981 та 1986 роках. Економічний рівень країн був значно бідніший, ніж норми співтовариства.

Варто зазначити, що розширення ЄС допомогло усім існуючим країнам-членам запобігти прийняттю рішення про те, що Європа пропонує занадто мало можливостей для розвитку. Значення цього можна оцінити, запитавши, чи є хтось із початкових шести країн, а в першу чергу Німеччина, яка буде повністю задоволеною, якщо їх інституційні зв'язки залишалися обмеженими п'ятьма країнами, з якими вони спочатку приєдналися. Відповідь однозначна «ні».

Початком процесу Євроінтеграції вважається 9 травня 1950 року, саме тоді було створено спільний ринок вугільної та сталеливарної продукції Франції, Німеччини та інших країн Західної Європи. Вже в 1951 році ця пропозиція була реалізована Празьким договором про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС). До договору долучилися Бельгія, Італія, Нідерланди, Люксембург, Франція та Німеччина, які утворили «Європейську шістку».

У 1990-х роках під час зібрань Європейської ради були узгоджені додаткові критерії членства з метою прийняття більш «гідних» претендентів на вступ до Союзу, ці країни мають виконувати обов'язки держави – члена Союзу. Насамперед йдеться мова про «Копенгагенські критерії членства», які були

ухвалені Європейською Радою в Копенгагені в червні 1993 року для держав-кандидатів з Центральної та Східної Європи.

На даному етапі процес приєднання відбувається в чотири основні стадії:

- 1) аплікаційна – подання заявки на вступ;
- 2) оцінювальна – розгляд заявки та прийняття позитивного рішення;
- 3) переговорна – проведення переговорів з державою-кандидаткою;
- 4) ратифікаційна – підписання договору про вступ, набрання ним чинності.

Хорватія вступила до Євросоюзу незалежно від того, що нескінченне європейське розширення знаходиться під значним обмеженням. Більш того, Хорватія стала членом ЄС не лише після довготривалого очікування, але дуже важливо відмітити, що у часи нестабільності та спаду, затяжної кризи у Євросоні, глибоких економічних та ідентичних криз, а також, проблем у деяких аспектах відносин між ЄС та Хорватією. Крім того, після приєднання Хорватії існує високий ступінь невизначеності щодо перспектив для майбутнього розширення. Також здається, що деякі цінності ЄС, такі як солідарність, співробітництво, наднаціоналізм і ефективність Європейського Союзу різко змінилися.

Болгарія, як і раніше, залишається найбільш бідним членом ЄС, за нею йде Румунія. У цих двох країнах продуктивність праці та конкурентоспроможність найнижчі. Їх системи охорони здоров'я протягом останніх років вважалися найгіршими в ЄС згідно з Європейським індексом здоров'я споживачів.

Стосовно відносин Європейського Союзу та Грузії, можна наголосити на тому, що ЄС відіграв дуже важливу роль у врегулюванні російсько-грузинського конфлікту в 2008 році. Дипломати Євросоюзу прикладали зусилля на зустрічах, які відбувалися на найвищому рівні та завдяки плідній праці відбулося виведення російських військ з території Грузії.

Західні Балкани прагнуть приєднатися до Євросоюзу протягом багатьох років. А вже протягом останніх 15-ти років, ЄС проявляє свою зацікавленість до Західних Балкан та відкриває для себе перспективу членства з ними, а в свою чергу Західні Балкани роблять все можливе, щоб одержати статус країни-члена

ЄС. Варто відзначити, що на сучасному етапі Македонія та Албанія мають офіційний статус країн-кандидатів.

Також однією з найголовніших проблем Західних Балкан є значний значне погіршення рівня демократії протягом останніх років. Особливо яскраво це проявляється у сфері ЗМІ. Варто відзначити в цьому випадку Македонію, яка стала винятком у цій ситуації в 2017 р.

Грузія має гарне геополітичне розміщення та має змогу розумно цим користуватися, включаючи обов'язки відповідального та надійного партнера для Заходу у сфері диверсифікації каналів енергопостачання. Тому залишається зовсім недивним той факт, що одразу після набуття Грузією незалежності, Європейський Союз взявся допомагати як в процесах реформування, які проходили досить успішно, так і в наближенні до європейських стандартів.

Молдова являється найбільш проблемною країною в Європейському Союзі і це її одна з найбільших проблем. Також це було найголовнішою причиною чому Молдова не могла подати заяву на вступ до ЄС протягом багатьох років. Але незважаючи на всі ці труднощі, Європейський Союз останні роки розвивав свої стосунки з Молдовою та налагоджував їх, розширюючи межі співпраці до поглиблення та поступової економічної інтеграції.

Наразі ще однією з найголовніших проблем Молдови являється проблема Придністров'я, як і останні 30 років. На сьогоднішній день президент Молдови, М. Санду, залишається занепокоєною за Придністров'я, оскільки вона запевнила, що ситуація залишається неконтрольованою, а доля регіону буде залежати також від подальших подій в Україні. Навесні 2022 року на фоні війни Росії проти України Грузія та Молдова одночасно подали заяву на вступ до Європейського Союзу одразу ж після України за програмою прискореної процедури.

Що стосовно України, то можна дійти висновку, що вступ України до ЄС є одним з актуальних завдань, виконання якого буде сприяти економічному зростанню та підвищенню добробуту держави та її громадян. Але поки в Україні не будуть вирішуватись питання, які стосуються рівня демократичності суспільства, поки країна не досягне реальної єдності принципів і цінностей із

країнами-членами Євросоюзу, поки не буде помітного зростання рівня життя, її можливості вступу до ЄС будуть відстрочені разом з відповідними інвестиціями. Зараз Україна перебуває на найбільш наближеному до вступу етапі через агресію РФ, кардинальної зміни геополітичної ситуації в Європі.

Якщо розглядати інші питання, які були ще до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, то найбільш проблемними залишаються іноземне інвестування, захист прав власності, прозорість дій влади в бізнесі і в інших сферах, а також слабкість банківської системи. Для їх успішного вирішення та досягнення Україною рівня соціально-економічного розвитку країн Центральної та Східної Європи, потрібні рішучі і послідовні дії законодавчої і виконавчої функцій влади Україна зі структурної перебудови економіки.

Стратегія інтеграції України до ЄС – це комплексна політична, соціально-економічна та правова програма змін. У цьому сенсі також потрібно підкреслити той факт, що темпи інтеграції України будуть багато в чому залежати від темпів адаптації в Європейському Союзі нових держав-членів, так як вони зустрічаються з певними труднощами, як і європейська спільнота.

Ефективна євроінтеграція України потребує перш за все консолідації внутрішніх зусиль для забезпечення умов стабільного демократичного розвитку суспільства, становлення конкурентоспроможної національної економіки, а якщо бути точнішим, то основи взаємовигідного співробітництва і партнерства. Україна отримала унікальний шанс підготуватися до вступу в Європейський Союз, використовуючи як фінансову, експертну допомогу від Співтовариства, так і інтеграційний досвід його нових членів.

Через повномасштабне вторгнення Росії в Україну 28 лютого 2022 р. Україна подала заявку на вступ в ЄС за пришвидшеною процедурою і підтримка вступу до ЄС зросла до рекордних 91%. У перші дні широкомасштабної російсько-української війни відбувся ріст з 68% до 86%, далі ріст продовжився і станом на кінець травня становив 91%. Варто відзначити, що цей відсоток є абсолютно рекордною цифрою за всі роки досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусевич Н. Інструмент європейського сусідства і партнерства – нові можливості для України / під ред. Н. Андрусевич. Львів, 2008. 160 с.
2. Артёмов І. В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз. Ужгород: Ліра. 2013. 384 с.
3. Барановський Ф. В. Європейський Союз у міжнародних відносинах на сучасному етапі. Політологічні записки. 2013. Вип. 1. С. 50-58.
4. Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. 2014. №1. С. 34-37.
5. Буторина О. В. Сужение Европейского Союза и потенциал интеграции. Овременная Европа. 2020. №2. С. 20-32.
6. Вахудова А. М. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / Пер. з англ. Т. Цимбала. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 379 с.
7. Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua>
8. Голютяк А. Р. Перспективи вступу України до Євросоюзу. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспір. та молодих вчених. Одеса, 2013. С. 23-26.
9. Грузія та Молдова подали заявки на вступ до ЄС. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/ru/gruzija-i-moldova-podali-zajavki-na-vstuplenie-v-es/a-61006568>
10. Дергачов О.П. Партнерський потенціал України: становлення і реалізація. – К., 2009. 496 с.
11. Європейська інтеграція. Konrad Adenauer Stiftung. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/statische-inhalte-detail/-/content/europaeische-integration2>
12. Закутня А. О. Розвиток Європейського Союзу в сучасних умовах як елемент змін світового господарства і міжнародних відносин [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/49873/3/zakutnya.pdf>

13. Інформаційне видання Представництва Європейської Комісії в Україні «Євробюлетень». 2004. 38 с.
14. Бутирська І. Функціонування владних інституцій та розвиток процесів у політичному просторі Європейського Союзу. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2019. Т. 39. С. 32-40.
15. Бутирська І. Розвиток політики та економіки Румунії в ЄС. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2018. Т. 37-38. С. 139-147.
16. Кобрусєва В. О. Особливості інтеграції України до ЄС. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспір. та молодих вчених. Одеса, 2013. С. 26-29.
17. Кордон М. В. Співробітництво України з Європейським Союзом. Вісник Запорізького університету. Серія «Історичні науки». 2009. №1. С. 31-40.
18. Копійка В. В. Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія та засади функціонування / за ред. Л.В. Губерського. К.: Знання, 2009. 751 с.
19. Літра Л., Чхіквадзе І. Перспектива членства в ЄС для Грузії, Молдови та України. К., Інститут світової політики, 2016. 20 с.
20. Леськів С. Інтеграція України до Європейського Союзу як основа для розбудови громадянського суспільства. Підприємство, господарство і право. 2017. №6. С. 163-166.
21. Міщук В. В. Розширення на схід як етапі розвитку Європейського Союзу. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 141. С. 52-57.
22. Міністерство Юстиції України. Історія становлення відносин Україна-ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>
23. Мних О. Б. Трансфер інноваційних технологій на глобальних і національних ринках і його вплив на економіку. Бізнес Інформ. 2021. №11. С. 35-41.
24. Мовчан В. Торговельна політика України: перспективи та пріоритети інтеграції: монографія. К., 2012. 278 с.

25. Новое время. Союз вирішив прийняти до складу Північну Македонію та Албанію. Грудень 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/vstup-krajn-zahidnih-balkan-do-yes-zhurnalist-povidomiv-shcho-yes-priynyav-rishennya-ostanni-novini-50202106.html>
26. Палагнюк Ю. В. Політика ЄС щодо України на етапі реалізації Україною євроінтеграційної стратегії. Наукові праці. Серія: Державне управління. Вип. 174. С. 18-22.
27. Підходи та оцінки розширення ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/15627/>
28. Представництво Європейського Союзу в Україні: 10-річчя розширення ЄС 2004. Інформаційний бюлетень. 2014. 76 с.
29. Розширення у важкі часи: приєднання Хорватії. 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/розширення-у-важкі-часи-приєднання-хорватії-до-єс/a-16914050>
30. Рудік О. М. Концепція європеїзації: нові підходи у світлі подальшого розширення ЄС. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. №3. С. 39-45.
31. Ситник С. Євроінтеграція та Європеїзація: проблеми управління. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.irdo/>) оигпаї 1686/
32. Сидорук Т. В. Європейська політика сусідства та відносини Україна-ЄС. Острог: Видавництво НУ “Острозька академія”, 2008. 210 с.
33. Сльозко О. Європейський вибір України в контексті інтеграції в ЄС / Україна у світовому економічному просторі. К.: Таксон. 2008. 246 с. С. 63-81.
34. Соколовська Я. Яка інтеграція потрібна Україні: 9 питань про головне. К.: Такі справи, 2016. 30 с.
35. Сухіашвілі Д. Т. Роль ЄС у процесі врегулювання російсько-грузинського конфлікту. Гілея: науковий вісник. 2011. Вип. 44. С. 750-755.
36. Сухіашвілі Д. Т. Реформи в Грузії, як невід'ємна частина інтеграції до Європи. Гілея: науковий вісник. Вип. 61. С. 710-713.

37. Україна – ЄС: Проблеми інтеграції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/international/ukrayina-yes-problemi-integraciyi-.html>
38. Центр Європейської інтеграції. Полтава. ЄС та європейська інтеграція. Частина 1. 2006. С. 17-32.
39. Шеретюк О. Євроінтеграційні імперативи України. Рівне, 2006. 138 с.
40. Austrian Embassy EU Enlargement. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.austria.org/eu-enlargement>
41. Congressional Research Service The European Union questions and answers. 2022. P. 1-17.
42. Enlargement Fatigue in the European Union: From Enlargement to Many Unions. 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/enlargement-fatigue-in-the-european-union-from-enlargement-to-many-unions-wp/>
43. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Nuclear Safety and Consumer Protection EU Enlargement. 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bmuv.de/en/topics/europe-international/europe/eu-enlargement>
44. Lendvai N. The weakest link? EU accession and enlargement: dialoguing EU and post-communist social policy. Journal of European Social Policy. 2004. Vol 14. Issue 3. P. 319-333.
45. Matti W. Raunio T. Winners and Losers in the Council: Voting Power Consequences of EU Enlargements. Journal of Common Market Studies. 2002. Vol. 36. P. 34-45.
46. Moravcsik A., Vachudova M. National Interests, State Power, and EU Enlargement. East European Politics and Societies. 2003. No.2. P. 43-49.
47. Out of Focus: the EU's Relations with the Western Balkans. 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eu.boell.org/en/2018/10/09/out-focus-eus-relations-western-balkans>
48. Parliament Magazine, «Enlargement Fatigue», 26 May 2008, p. 17-18.

49. Romania and Bulgaria to join EU. 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2006/sep/26/eu.politics>
50. The EU and Ukraine. Neighbours, Friends, Partners? – UK: Federal Trust for education and Research, 2002. P. 176-213.
51. The European Union at the Time of Enlargement Alain Monnier, Issue 2, 2004.
52. The National Politics of EU Enlargement in the Western Balkans. 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://books.google.de/books?id=DWbnDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=eu+enlargement&hl=ru&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=eu%20enlargement&f=false
53. 15 years on: How are Bulgaria and Romania doing in EU. 2022. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://euobserver.com/rule-of-law/154137>

ДОДАТОК А
Відгук на дипломну роботу
студентки Давиденко Людмили Сергіївни
«Проблема розширення ЄС»

Кваліфікаційна робота Людмили Сергіївни присвячена вкрай актуальній темі розширення Європейського Союзу. Проєкт об'єднаної Європи, виникнувши на початку 1950-х рр. як економічний союз шести західноєвропейських держав, на сьогодні розширився до 28 країн-членів, охопив більшу частину європейського простору і цей процес триває. ЄС став найбільш успішним проєктом регіональної інтеграції та прикладом для наслідування в інших регіонах світу.

Очевидно, що процес розширення був непростим, а інтеграція нових країн-членів після кожної наступної хвилі мала свої особливості. Однак паралельно з тим, як збільшувалась кількість членів ЄС, змінювались і критерії для вступу до об'єднання, більш чіткими ставали правові процедури та етапи. Територіальне розширення ЄС трактувалось європейцями як беззаперечний успіх проєкту. Україна останні два десятиріччя з різним успіхом дотримується курсу на європейську інтеграцію. Після 2014 р. він став безальтернативним у зовнішній політиці, а 28 лютого 2022 р. на фоні вторгнення росії Україна подала заявку на вступ до ЄС. У цьому зв'язку представлена робота Давиденко Л. С. є вчасною, актуальною та перспективною.

Студентка комплексно та раціонально підійшла до побудови структури своєї роботи, що дозволило успішно вирішити поставлені мету та завдання. Розділи роботи мають якісне змістовне наповнення, логічно пов'язані і взаємодоповнюють один одного, що свідчить про цілісність роботи. Однією з переваг роботи є те, що студентка не спиралася виключно на історичний метод, а поєднала висвітлення динаміки хвиль розширення ЄС з аналізом складнощів у цьому процесі, настроїв всередині Співтовариства та формування критеріїв для наступних кандидатів. Кваліфікаційна робота Людмили Сергіївни є

стилістично витриманою і оформлена у відповідності до вимог до такого типу робіт.

Перелік використаної літератури у роботі студентки є репрезентативним. 20% джерел у переліку складають англомовні публікації,

Серед недоліків роботи слід відзначити декілька моментів. Так у третьому розділі роботи, де студентка, розглядає перспективи розширення на сучасному етапі, виділяючи дві географічні зони – Західні Балкани і пострадянські країни, виявляється дисбаланс у фокусі уваги – країнам Західних Балкан, які формально вже мають статус кандидатів у члени ЄС і на цей час досягли більшого прогресу у впровадженні європейських стандартів приділяється менша увага, ніж Україні, Грузії та Молдові. Також хотілось б побачити більше англомовних публікацій у переліку використаних джерел.

Проте ці зауваження не впливають на загальне позитивне враження від кваліфікаційної роботи Давиденко Людмили Сергіївни. Можна констатувати, що представлена робота є самостійним студентським дослідженням, яке має завершений характер. Студентка продемонструвала вміння формулювати мету та завдання роботи, обирати адекватні методи та репрезентативне коло джерел для роботи, робити об'єктивні висновки. Робота відповідає усім вимогам, що пред'являються до дипломних робіт за ОКР «бакалавр» і може бути рекомендована до захисту з оцінкою 90 балів.

Керівник,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту

В.О. Пашков